

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra ústavního a evropského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Svoboda projevu se zaměřením na svobodu tisku v soudní
judikatuře

Autor práce: **Michaela Ondruszová**

Vedoucí práce: **JUDr. Zuzana Vostrá, Ph.D.**

Plzeň 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Michaela ONDRUSZOVÁ
Osobní číslo:	R18M0295P
Studijní program:	M6805 Právo a právní věda
Studijní obor:	Právo
Téma práce:	Svoboda projevu se zaměřením na svobodu tisku v soudní judikatuře
Zadávací katedra:	Katedra ústavního a evropského práva

Zásady pro vypracování

Úvod

1. Historický vývoj svobody projevu
2. Ústavně-právní a mezinárodní úprava svobody projevu v ČR
3. Svoboda tisku a její meze v soudní judikatuře
4. Náměty de lege ferenda

Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

1. Judikatura zveřejněná na webových stránkách nejvyššího a ústavního soudu,
2. MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995. ISBN 80-85903-01-6.
3. CHALOUPKOVÁ, Helena. *Mediální právo: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-725-5.
4. PAVLÍČEK, Václav. *Ústava a ústavní řád České republiky*. Praha: Linde, 1995. ISBN 80-7201-000-X.
5. DOLEŽÍLEK, Jiří. *Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti*. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. Judikatura (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-074-6.

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Zuzana Vostrá, Ph.D.**
Fakulta právnická

Datum zadání diplomové práce: **9. února 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2023**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Monika Forejtová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 6. září 2022

Abstrakt

Tato diplomová práce je zpracována na téma svoboda projevu se zaměřením na svobodu tisku v soudní judikatuře. Práce je rozdělena na čtyři stěžejní části. První část přiblíží historii vývoje práva svobody projevu. Druhá část je věnována přiblížení ústavně-právnímu zakotvení práva svobody projevu, třetí část se zaměřuje na analýzu konkrétní judikatury dvou soudů – Evropského soudu pro lidská práva a Ústavního soudu. Zde je kladen důraz především na svobodu tisku a její reflexi v soudních rozhodnutích. Poslední část je věnována námitkám de lege ferenda, kde mj. nastíním i aktuální problematiku svobody tisku.

Klíčová slova

Lidská práva

Demokracie

Projev

Svoboda projevu

Svoboda tisku

Judikatura

Ústavní soud ČR

ESLP

Abstract

This diploma thesis is prepared on the topic of freedom of expression with a focus on freedom of the press in judicial jurisprudence. The work is divided into four main parts. The first part will describe the history of the development of the right to freedom of expression. The second part is devoted to approaching the constitutional-legal anchoring of the right to freedom of expression, the third part focuses on the analysis of the specific jurisprudence of two courts - the European Court of Human Rights and the Constitutional Court. Here, the emphasis is primarily on the freedom of the press and its reflection in court decisions. The last part is devoted to objections de lege ferenda, where I will also outline the current issue of freedom of the press.

Key Words

Human rights

Democracy

Speech

Freedom of speech

Press freedom

Case law

European court of human rights

Constitutional court of the Czech Republic

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce JUDr. Zuzaně Vostře, Ph.D. za rady a připomínky při zpracování této práce. Poděkování patří také mé rodině a přátelům za podporu po celou dobu mých studií.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Svoboda projevu se zaměřením na svobodu tisku v soudní judikatuře“ vypracovala samostatně a s použitím uvedené literatury a pramenů.

V Plzni, březen 2023

Michaela Ondruszová

Obsah

Úvod	1
1. Historický vývoj svobody projevu	3
1.1 Potlačování svobody projevu před rokem 1918	4
1.2 Vývoj svobody projevu meziválečné československé republiky	6
1.3 Poválečný stav svobody projevu a tisku v Československu	11
1.4 Svoboda projevu a mediální rozvoj od konce 60. let do vzniku samostatné České republiky	12
2. Ústavně-právní a mezinárodní úprava svobody projevu v ČR.....	14
2.1 Ústavně-právní zakotvení svobody projevu	14
2.2 Mezinárodní úprava svobody projevu	16
Všeobecná deklarace lidských práv	16
Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.....	18
Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	19
Úmluva o právech dítěte	20
Listina základních práv Evropské unie	20
2.3 Vztah svobody projevu s jinými ústavními právy a jeho meze	22
2.4 Svoboda tisku jako součást svobody projevu	24
Zákonné vymezení	24
2.5 Svoboda tisku a její hodnocení nevládními organizacemi	26
Freedom House a Česká republika.....	26
Reporters sans frontières – Reportéři bez hranic a Česká republika.....	27
3. Svoboda tisku a její meze v soudní judikatuře.....	29
3.1 Svoboda tisku v judikatuře Ústavního soudu České republiky	30
H. V. proti J. R.	32
M. V. proti vydavateli periodika Aha!	35
T. O. proti vydavateli periodika Reflex	39
Mgr. P. P. proti vydavateli periodika Reflex	43
Ing. M. Š. proti vydavateli periodika Respekt	47
3.2 Svoboda tisku v judikatuře ESLP	51
Peter Michael Lingens proti Rakousku	52
Miguel Castells proti Španělsku	55
Roger Fressoz a Claude Roire proti Francii.....	56
Mustafa Erdogan a ostatní proti Turecku.....	59
Standard Verlagsgesellschaft mbH proti Rakousku.....	63

4. Náměty de lege ferenda.....	67
4.1 Teorie pravého a nepravého konfliktu.....	68
4.2 Aktuální otázky svobody tisku	69
Návrh evropského zákona o svobodě médií	69
Limits svobody projevu v kontextu války na Ukrajině	71
Stanoviska Rady Evropy o svobodě tisku.....	73
Resumé	75
Závěr.....	76
Seznam použitých zdrojů	78
Literatura.....	78
Internetové zdroje	79

Úvod

Základním stavebním kamenem moderní demokratické společnosti je respekt a dodržování základních lidských práv a svobod. Rozsah přiznané svobody projevu je pak dobrým ukazatelem svobody dané společnosti. Tento rozsah nalezneme v zákonech a v soudních rozhodnutích, nesmírně důležitá je však i každodenní aplikace ve společenské praxi. Svoboda projevu jde zároveň ruku v ruce se svobodou tisku, jelikož právě tisk a s ním nerozlučně spojená média jsou zrcadlem společnosti. Nejenže společně informují občany uvnitř států i napříč jejich hranicemi o událostech odehrávajících se v těsné blízkosti jejich domovů, ale také o celosvětovém dění. Zároveň svým obsahem a formou podání napomáhají k utváření názorů a budování postojů k politickým, kulturním a sociálním skutečnostem. I proto jsou masová média, kam se řadí i tisk, často nazývána čtvrtou mocí hned vedle moci legislativní, exekutivní a soudní.

Tisk má bezesporu silný vliv na společnost. Rozhoduje totiž, o čem budou lidé vědět a uvažovat. Nezávislé působení tisku, informovanost občanů a jejich právo na přijímání i šíření informací a názorů lze považovat za důležitý atribut demokracie. Jsou to právě masová média, která mají potenciál hrát významnou roli při budování demokratických společností a stávají se tak významnými aktéry v mezinárodních vztazích. Samotný přiznaný obsah svobody tisku je proměnlivý, neboť v každém historickém období jsou nastaveny jiné mantinely akceptování a vnímání společensko-politických otázek.

Tato diplomová práce nesoucí název „Svoboda projevu se zaměřením na svobodu tisku v soudní judikatuře“ se zaměřuje především na analýzu jednotlivé judikatury týkající se svobody tisku. Cílem této diplomové práce je jednak vypořádat rozhodovací tendence soudů a jejich přístup k dané problematice, ale také komplexně přiblížit tematiku svobody projevu z pohledu historického dění a s přihlédnutím na aktuální úpravu a momentální zásahy.

V první kapitole jsou nastíněny historické události týkající se svobody projevu a tisku na našem území. Sledované období této svobody začíná v době jejího útisku před rokem 1918. Poté pokračuje jejím hodnocením v meziválečném období Československé republiky. Následuje poválečné období a historický exkurs je završen hodnocením svobody projevu a tisku od konce 60. let až po vznik samostatné České republiky.

Druhá kapitola přibližuje zakotvení této svobody v právním řádu České republiky, včetně nejdůležitějších mezinárodních lidskoprávních úmluv. Zabývá se také možnostmi zákonného omezení svobody projevu a hodnotí samotný vztah svobody projevu s jinými ústavními právy a jeho meze. Rovněž tato kapitola uvádí zákonné vymezení tisku a popisuje hodnocení stavu svobody tisku nevládními organizacemi Freedom house a Reporters sans frontières.

Ve třetí kapitole se práce zaměřuje na analýzu konkrétních soudních rozhodnutí, a to jak českého Ústavního soudu, tak Evropského soudu pro lidská práva. Tato analýza ukazuje různé přístupy k rozhodování zejména při střetu práva na svobodu projevu s jiným zákonem chráněným právním zájmem. Soudy tedy musí zvážit, jaké právo dostane v konkrétním případě přednost a své rozhodnutí musí precizně podložit, ideálně také odkázat na ustálenou judikaturu. Vybrány byly případy, jejichž účastníky jsou veřejně vystupující osoby.

Poslední kapitola obsahuje úvahy de lege ferenda, představuje návrh evropského zákona o svobodě médií a stanoviska Rady Evropy o svobodě tisku. Dále se zaměřuje na aktuální problematiku ochrany svobody tisku ve smyslu dezinformačních toků ohledně konfliktu na Ukrajině.

Téma této práce je v současné době velmi aktuální. Stále více se diskutuje o problematice ostrého vymezování hranic mezi jednotlivými právy chráněnými zájmy. Co se týče budoucího vývoje práva svobody projevu a tisku, zde závisí na tom, do jaké míry zůstane judikatura soudů neměnná.

Pro vypracování teoretické části práce byla jako zdrojový podklad využita dostupná odborná literatura, právní předpisy, komentáře i odborné webové stránky. Při zpracování judikatury byly jako prameny využity veřejně přístupné elektronické databáze obou zmíněných soudů – NALUS a HUDOC.

1. Historický vývoj svobody projevu

Během celých dějin lidé bojovali za svobodu projevu. Na podporu práva vyjádřit veřejně svůj názor se vydávaly zákony, vedly se války a umírali lidé. Zdánlivě přirozené, základní právo vyvolávalo a dodnes vyvolává četné spory, které leckdy skončí i krveprolitím. V průběhu dějin se vyskytlo mnoho lidí, kteří bojovali za právo veřejně vyjádřit své mínění a to často vedlo k tomu, že byli pronásledováni nebo zabiti. Názory na to, kolik svobody projevu mohou lidé mít, se pohybovaly z jednoho extrému do druhého. Někdy se na svobodu projevu pohlíželo jako na výsadu, ze které se lidé mají těšit. Jindy zase tato svoboda představovala problém, jímž se zabývaly vlády nebo náboženství. Minulé i současné společnosti omezují či dokonce úplně zakazují toto právo uplatňovat.¹ Téma svobody projevu a s ním i nerozlučně spojené svobody tisku bychom bez nadsázky mohli rozebírat od dob Sokrata až po současně rozšířené sociální sítě, historie nabízí na toto téma nepřehledné množství událostí. Pojďme se však zaměřit na vývoj v našich končinách.

*Svoboda tisku
Dle vůle v tom věku zmotchaném
že psáti o všem nesmíte? -
Vše psáti volno; ve psaném
jen když nic nepravíte.
František Ladislav Čelakovský²*

Byl to právě básník František Ladislav Čelakovský, který v roce 1840 napsal trpký povzdech nad nedostatečnou svobodou tisku. Tímto činem nepochybně vyjádřil rozhořčení mnoha dalších vynikajících autorů své doby. Alois Vojtěch Šembera nedlouho nato upozornil na zásahy cenzury nejen v soudobém politickém či krásném písemnictví, ale dokonce i ve vztahu ke středověkým spisům, které byly z všemožných důvodů politicky nevhodné. Příkladem je třeba právnický spis Viktorina ze Všehrd, jehož publikaci cenzura zakazovala. Šembera popisoval

¹ Historický vývoj svobody projevu — ONLINE KNIHOVNA Strážné věže. [online]. Copyright ©. Dostupné z: <https://wol.jw.org/cs/wol/d/r29/lp-b/101996521>

² Čelakovský, František Ladislav: *Básnické spisy* (ed. Dvořák, Karel). Praha: Vyšehrad, 1950, s. 303. *Původně Vlastimil, 1840, s. 156.* Převzato z: KOBER, Jan, Jan WERNER, Vojen GÜTTLER, et al. *Svoboda projevu?: současné otázky nad jejím omezováním*. Brno: Doplněk, 2021. Společensko-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-345-9.

cenzuru slovy „všude jen samý odpor, kde se silnější jeví mysl slovanská“.³ Na cenzuru si v soukromém dopise z roku 1825 také stěžoval František Palacký. Viděl ji jako „úzkostlivou a neslýchaně svévolnou“, cenzura dle jeho názoru postihovala „i nejnevinnější národní vzpomínky“, takže „vše, co Čech až po Komenského myslil, trpěl a konal, a priori jest odsouzeno“.⁴ Palacký byl jedním z cenzurou postižených autorů, protože i jemu bylo z politických důvodů zakázáno vydat dílo o dějinách poddanství v Čechách s tím, že by mohlo poskytovat argumenty poddaným a jejich zastáncům, což si tehdejší režim, jehož podstatou a smyslem byla ochrana zájmů pánů těchto poddaných, pochopitelně nepřál.⁵

1.1 Potlačování svobody projevu před rokem 1918

Každý má právo mínění své v mezích zákona slovem, písmem, tiskem nebo vyobrazením volně pronášeti. Není dovoleno tisk ani pod cenzuru dávat ani propůjčováním koncesí obmezovati. Správní záповědi poštovské na zdejší tiskopisy se nevztahují.

Zákon č. 142/1867 ř. z., článek 13.

Svoboda tisku byla, podobně jako i jiné demokratické svobody, poprvé v Rakousku proklamována v revolučním roce 1848. Tiskové právo bylo v této době spíše než uzákoněním svobody tisku zakotvením právních norem, které tuto svobodu omezovaly.⁶

Pokusy zákonodárce o právní úpravu tiskových záležitostí byly v revolučních letech 1848 až 1849 silně ovlivněny právem francouzským a belgickým a z německých vzorů zejména liberálním zákonodárstvím bádenským. Nové poměry, které spočívaly ve zrušení cenzury, přinesly do vývoje tiskového

³ Šembera Klácelovi v listu, odeslaném v lednu 1843 z Olomouce. Fišer, Zdeněk (ed.): *Korespondence Aloise Vojtěcha Šembery*. Převzato z: KOBER, Jan, Jan WERNER, Vojen GÜTTLER, et al. *Svoboda projevu?: současné otázky nad jejím omezováním*. Brno: Doplněk, 2021. Společensko-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-345-9.

⁴ Hanuš, Josef: *Národní museum a naše obrození. Sv. II. Praha: Nákladem Národního musea, 1923, s. 333-334. Palacký se takto vyjádřil v soukromém dopise roku 1825.* Převzato z: KOBER, Jan, Jan WERNER, Vojen GÜTTLER, et al. *Svoboda projevu?: současné otázky nad jejím omezováním*. Brno: Doplněk, 2021. Společensko-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-345-9.

⁵ KOBER, Jan, Jan WERNER, Vojen GÜTTLER, et al. *Svoboda projevu?: současné otázky nad jejím omezováním*. Brno: Doplněk, 2021. Společensko-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-345-9.

⁶ MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995. ISBN 80-85903-01-6.

práva nový impuls. Prvý tiskový předpis, který vyšel v březnu 1848, však nenabyl platnosti. Místo něho byla v květnu 1848 vydána dvě nařízení ministerské rady, z nichž druhé (č. 1151) zavedlo pro rozhodování o vině v trestním tiskovém řízení poroty.

Zrušení předběžné cenzury se stalo východiskem pro vývoj tiskového práva, která v době předbřeznové byla hlavní zbraní metternichovského režimu proti revolučnímu hnutí.

Každý spis byl před jeho vytištěním přezkoumán státním cenzorem, ten pak byl oprávněn v něm činit škrty závadných míst, zároveň přebíral odpovědnost za obsah tiskopisu - jeho autor nebo vydavatel za něj odpovědnost nenesl. To se po zrušení předběžné cenzury změnilo a byla zavedena trestní odpovědnost autorů, vydavatelů i tiskařů za obsah tiskovin, přičemž právní předpisy zajistily policejním orgánům náležitý dohled nad výkonem tiskového práva. To bylo zvláště zakotveno v tiskovém patentu z r. 1849 (č. 161 ř. z.), v uvozovacím patentu k trestnímu zákonu z r. 1852 a v tiskovém řádu z r. 1852 (č. 122 ř. z.). Tím tedy, jak je zřejmé, na místo cenzury předběžné nastoupila cenzura následná, která sice dávala autorovi právo, aby se svobodně vyjádřil, ale zároveň vytvořila předpoklady pro to, aby mohl být ihned trestně postižen.⁷

Složení peněžité jistoty, kauce, bylo také nutnou podmínkou pro vydávání časopisu. Skládal ji vydavatel z důvodu, že se z ní hradily případné peněžité pokuty, ukládané časopisu. Chudší redakce tak nemohly vydávat deníky či týdeníky a omezovaly se na výtisky po 14 dnech. Tato ustanovení o kauci platila až do roku 1894. I nadále ovšem platilo, že pokud byla časopisu uložena pokuta, musel časopis takovou pokutu zaplatit, jinak byl zastaven. Definitivně bylo tiskové právo upraveno po obnovení ústavnosti zákonem č. 6/1863 ze 17. prosince 1862 a zákonem o tiskovém řízení (č. 7/1863 ř. z.), které byly později novelizovány zákonem č. 142/1868 ř. z. a zák. č. 32 a 33/1869 ř. z., které po 18 letech znovu zavedly do tiskového soudnictví porotní soudy.⁸

Čl. 13 ústavního zákona č. 142/1867 byl východiskem pro úpravu tiskového práva, jelikož zakotvil právo každého „mínění své v mezích zákona slovem, písmem, tiskem nebo vyobrazením volně pronášeti“. Současně byla výslovně

⁷ MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995. ISBN 80-85903-01-6.

⁸ MALÝ, Karel, *České právo v minulosti*, tamtéž.

zakázána predběžná cenzura. Tím dospělo Rakousko po formální stránce ke svobodě tisku, s tím však přišla trestněprávní odpovědnost za obsah tiskopisu.

Úřady (tj. státní zastupitelství, policejní ředitelství či okresní hejtmanství) měly právo zakázat vydání časopisu, rozšiřování tiskovin, které byly zakázány buď v celém Rakousku či jeho některé zemi. Také měly právo sledovat a kontrolovat zásilky časopisů z ciziny. Každý tiskopis musel být jako povinný výtisk odevzdán příslušnému policejnímu úřadu, popř. státnímu zastupitelství a v případě, kdy bylo v jeho obsahu nalezeno závadné tvrzení, což se považovalo za trestný čin, bylo proti autorovi zahájeno trestní řízení. Úřady mohly konfiskovat časopisy, nařizovat opravy, nechat rozmetat sazbu, zničit náklad apod.

Zejména pak státní zastupitelství si nekladlo žádné meze a při posuzování konkrétních tiskopisů dokázalo nalézt desítky zločinů, od velezrady až po ohrožování instituce vlastnictví a manželství. Tiskové právo jako výraz demokratických revolučních požadavků rakouského měšťanstva se tak leckdy stávalo spíše prostředkem politického nátlaku, což do značné míry platilo i ve vztahu k uplatňování oprávněných národnostních požadavků.⁹

1.2 Vývoj svobody projevu meziválečné československé republiky

Představy o náhradě za habsburskou monarchii pro Československou republiku nalezneme v manifestu z 18. října 1918, nazvaném „Prohlášení nezávislosti československého národa jeho prozatímní vládou“. Dokument obsahoval mj. program budoucích zásad, na kterých bude stát postaven. Byl zde příslib rozsáhlé svobody projevu, na rozdíl od stávající monarchie.¹⁰

„Československý stát bude republikou. Ve stálé snaze o pokrok zaručí úplnou svobodu svědomí, náboženství a vědy, literatury a umění, slova, tisku a práva shromažďovacího a petičního.“¹¹ Závěrečné věty Prohlášení nezávislosti slibovaly nastolení pevného směru k prohlubování občanských svobod. Militarismus je zničen, vítězí demokracie. Uskutečnění proklamovaných záměrů

⁹ MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995. ISBN 80-85903-01-6.

¹⁰ GRONSKÝ, Ján. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 80-246-1028-0.

¹¹ GRONSKÝ, Ján. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa*, tamtéž.

Prohlášení se však ukázalo být věcí nesnadnou.¹² Na sklonku října 1918 se mění celková situace, potřeby úprav obsahu tisku se vyvíjí, především odpadají motivy pro kriminalizaci českých národních stran. Příkladem zde může být například zákaz volné kolportáže (pouliční prodej nebo distribuce tiskovin¹³) tiskovin v §23 tiskového zákona z roku 1863 (zák. č. 6/1863 ř. z.), který přestal být po převratu spontánně dodržován a jeho porušení přestalo být stíháno.¹⁴

První naléhavá iniciativa v oblasti svobody projevu se objevila ještě v době existence Národního výboru, a to především od představitelů sociální demokracie, tedy politické strany dlouhodobě ve svých programech i politické praxi usilující o širokou svobodu projevu a v jejím rámci také mj. o reformu tiskového práva. Alfréd Meissner byl sociální demokrat a právník, člen národního výboru, který byl autorem tzv. Meissnerova demokratizačního balíčku, jehož součástí byly právě snahy o odstranění nejtěžších zásahů rakouské vlády. Jednalo se o jakýsi záchranný balíček ve prospěch svobod potřebných pro fungování demokratického státu, jenž mělo za snahu zrušení vládního nařízení z roku 1914, které suspendovalo vybraná základní občanská práva. Meissnerovy snahy k prosazení zrušení rakouského vládního nařízení byly však Národním výborem zastaveny. Suspenzi se dlouho zrušit nedařilo. Občané byli vystaveni ještě po dlouhé měsíce právní nejistotě, jakékoli další snahy o zrušení suspenze základních práv byly dobovými odpůrci v Národním výboru úspěšně blokovány.¹⁵

Reformní změny z hlediska parlamentní politiky až do voleb roku 1920 nebyly snadné technicky a ani politicky. Prosazování změn bylo bouřlivé, plody přinesla až ústavní listina roku 1920.

Svoboda projevu našla své místo v ústavní listině Československé republiky, jež byla vyhlášena prostřednictvím uvozovacího zákona č. 121/1920 Sb. Bylo v ní stanoveno, že „každý může v mezích zákona projevovati mínění slovem, písmem, tiskem, obrazem apod.“ (§117 odst. 1). Oproti rakouským ústavám tak

¹² KOBER, Jan, Jan WERNER, Vojen GÜTTLER, et al. *Svoboda projevu?: současné otázky nad jejím omezováním*. Brno: Doplněk, 2021. Společensko-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-345-9.

¹³ kolportáž - ABZ.cz: slovník cizích slov. *ABZ.cz: slovník cizích slov - online hledání* [online]. Copyright © Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kolportaz>

¹⁴ KOBER, Jan, Jan WERNER, Vojen GÜTTLER, et al. *Svoboda projevu?: současné otázky nad jejím omezováním*. Brno: Doplněk, 2021. Společensko-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-345-9.

¹⁵ KOBER, Jan, Jan WERNER, Vojen GÜTTLER, et al. *Svoboda projevu?: současné otázky nad jejím omezováním*, tamtéž.

ponechává prostor i pro další možné formy projevu, svobodu projevu výslovně přiznává i právnickým osobám s omezením: „pouze v mezích jejich působnosti“ (§117 odst. 2) a odstavec třetí stanovoval i určitou horizontální působnost. Svoboda tisku a zákaz předběžné cenzury byly upraveny odděleně v § 113 spolu se shromažďovacím a spolkovým právem.¹⁶

Ústavní listina garantovala svobodu projevu, tedy až na možnost jejího omezení zákonem, poměrně vzorným způsobem.

V srpnu roku 1921 přišlo Národní shromáždění s dalším zákonem, omezujícím v řadě ohledů svobodu projevu. Jednalo se o zákon proti útisku a na ochranu svobody ve shromážděních z 5. srpna 1921 (č. 309/1921 Sb. z. a n.).¹⁷

V roce 1921 proběhl pokus o prosazení nového tiskového zákona. Ten si kladl za cíl především sjednocení právní úpravy na celém území republiky a byl předložen Národnímu shromáždění 11. března 1921. Návrh mj. zahrnoval snahu o zrušení koncesování knihkupecké a tiskařské živnosti a také provoz půjčoven knih a čítáren. Návrh umožňoval neomezený prodej tisku a velmi výrazně směrem k vyšší právní jistotě byl také změněn institut konfiskace tiskopisu a institut tiskové opravy. Tento návrh byl považován za vynikající legislativní dílo, ale nebyl politicky přijatelný. Již v prosinci 1921 byl návrh vládou odvolán.

Dalším mylníkem se v roce 1923 stává zákon na ochranu republiky, je totiž jedním z nejzávažnějších kapitol ve vývoji omezování svobody projevu v meziválečném období. Jednalo se o zvláštní trestní předpis, který vzhledem ke svému dosahu budil mimořádné emoce již v době své přípravy. Tento zákon zmiňují protože měl nemalé dopady na svobodu projevu ve společnosti a účinností tohoto zákona pomalu končilo svobodomyslnější období republiky.

Jeho využívání nastoupilo postupně a dynamika jeho využívání se v čase výrazně měnila. V histografii zaznělo mínění, že zákon byl faktickou revizí ústavní listiny z roku 1920 a lze jistě usuzovat, že přinejmenším část ustanovení tohoto zákona byla protiústavní. Opozice proti zákonu však neměla dost sil, aby jej

¹⁶ KOBER, Jan, Jan WERNER, Vojen GÜTTLER, et al. *Svoboda projevu?: současné otázky nad jejím omezováním*. Brno: Doplněk, 2021. Společensko-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-345-9.

¹⁷ KOBER, Jan, Jan WERNER, Vojen GÜTTLER, et al. *Svoboda projevu?: současné otázky nad jejím omezováním*, tamtéž.

odstranila. Dále budou přiblížena vybraná ustanovení zmíněného zákona, která zasahují do omezení svobody projevu a tisku.

První závažnou změnou bylo vyloučení porot v roce 1923. Tím bylo dosaženo toho, že se rozhodování dostalo mimo vliv a kontrolu obyčejných občanů. Zákon dále obsahoval pro svobodu tisku velmi důležité zvláštní ustanovení v § 34, dávající soudu možnost zastavit vydávání „periodického tiskopisu“, kterým byly spáchány zločiny nebo přečiny podle predmětného zákona, pokud měl s ohledem na předchozí podobná soudní rozhodnutí, „učiněná v době poměrně krátké“ za to, že se lze důvodně obávat, že trestné činy budou obsahem tiskopisu i nadále páhány. Zastavování tisku na základě § 34 bylo velmi silně využíváno.¹⁸

Neméně problematickým a patrně i protiústavním ustanovením byl § 14, postihující z části názorový projev uskutečněný proti státu, popuzující k veřejné zášti či k jiným nepřátelským činům, veřejné hanobení republiky apod. Zde je patrný velice široký možný výklad, který umožňuje i širokou represi. Dalo by se říci, že předmětem těchto trestných činů bylo vesměs pouhé šíření myšlenek. Která myšlenka je žádoucí a která naopak nežádoucí, stanovil sám policejní úřad, resp. soud podle toho, co se zrovna hodilo vládě trestat. Podobně i ustanovení § 20 otevíralo prostor pro perzekuci projevu názoru.

Způsob používání tohoto zákona bychom mohli nazvat jako povážlivý a jednostranný. Policie, státní zastupitelství a soudy se zákonem zacházely mnohdy až svévolným způsobem.

V návaznosti na zákon na ochranu republiky došlo v následujícím roce 1924 ještě k přípravě dalšího zákona, jenž byl výstižně označován jako zákon náhubkový, který v oblasti tiskového práva procesního umožnil proces před porotou, ty však rozhodovaly svobodně. Došlo ke změně v oblasti tiskového práva hmotného, kde proběhly změny v odpovědnosti za tiskové urážky, umožňující stíhat vedle autora i redaktora, resp. redaktora rubriky. Zavedena byla také trestnost zanedbání povinné péče redaktora.¹⁹

¹⁸ KOBER, Jan, Jan WERNER, Vojen GÜTTLER, et al. *Svoboda projevu?: současné otázky nad jejím omezováním*. Brno: Doplněk, 2021. Společensko-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-345-9.

¹⁹ KOBER, Jan, Jan WERNER, Vojen GÜTTLER, et al. *Svoboda projevu?: současné otázky nad jejím omezováním*, tamtéž.

Oba zákony, zákon na ochranu republiky i náhubkový zákon, pronikavě změnily míru svobody projevu v mladé republice.

Pro širší zhodnocení míry meziválečné svobody projevu a jejího postupného vývoje, což je z pochopitelných příčin úkol přesahující možnosti této práce, bychom neměli zapomínat na specifika dobové žurnalistické krajiny v Československu. V oblasti tištěných periodik (noviny, časopisy) panovala výrazná různost a názorová pluralita. Protože byla úloha tištěných médií zcela klíčová pro politickou komunikaci, vedla názorová pluralita tištěných médií rovněž k názorové pluralitě ve veřejném politickém (mimoparlamentním) prostoru. Vytvořena, zajištěna a chráněna byla tato pluralita tím, že jednotlivé listy byly vesměs tiskovými orgány jednotlivých politických stran a hlásaly především zájmy skupin tou kterou stranou zastupovaných. Tato garance však vedla ke specifickému způsobu psaní – ke psaní stranickému, jednostrannému a manipulativnímu.

Ve třicátých letech začalo období pro svobodu projevu ještě komplikovanější. Republika začala být obklopena režimy méně demokratickými. Od roku 1930 stoupá konfiskace tisku a zastavování jednotlivých periodik. Roku 1933 provedl státní převrat v Německu Adolf Hitler, který svobodu projevu zcela pohřbil.²⁰

Ve zmíněném roce 1933 došlo také k přijetí několika nových omezení svobody projevu, např. byl vydán zákon o ochraně cti (zák. č. 108/1933 Sb. z. a n.), znamenající další zpřísnění, zahrnující mj. i rozšíření možnosti perzekuce tisku. Zákonů z třicátých let, které nějakým způsobem zasahovaly do svobody projevu a tisku bylo více, zmíním však už jen zákon o obraně státu z roku 1936 (zák. č. 131/1936 Sb. z. a n.) a spolu s ním vydaný zákon, jímž se mění a doplňuje zákon na ochranu republiky (zák. č. 130/1936 Sb. z. a n.).

Uvedené restrikce svobody projevu a to nejen v tisku nelze však posuzovat izolovaně, ale je třeba je hodnotit v kontextu vývoje politických systémů v okolních státech, které už byly nedemokratické.

²⁰ KOBER, Jan, Jan WERNER, Vojen GÜTTLER, et al. *Svoboda projevu?: současné otázky nad jejím omezováním*. Brno: Doplněk, 2021. Společensko-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-345-9.

1.3 Poválečný stav svobody projevu a tisku v Československu

Druhá světová válka po sobě zanechala rozdělený svět a potřebu nových právních úprav na všech myslitelných rovinách, včetně otázek svobod základních, kam spadá i téma svobody projevu a tisku. Krátce po únoru 1948 byl přijat ústavní zákon č. 150/1948 Sb. neboli Ústava 9. května. Její paragrafy 18-22 byly nazvány „Svoboda projevu a ochrana kulturních statků“. Konkrétně se svobody projevu týkal § 18:

(1.) Svoboda projevu se zaručuje.

(2.) Každý může v mezích zákona projevovat své mínění slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jakýmkoli jiným způsobem. Výkon tohoto práva nemůže být nikomu na újmu.

V tomto se příliš nelišila od předchozí ústavy, dále však byla, především v limitech, podrobnější. § 21 zaručoval svobodu tisku a v zásadě nedovoloval podrobovat tisk předběžné cenzuře, ale zároveň stanovoval plánovité řízení vydávání a rozšiřování neperiodických publikací, § 22 vyhrazoval výrobu, šíření, veřejné promítání, dovoz i vývoz filmu a provozování rozhlasu a televize pouze státu, i když umožňoval stanovit zákonem výjimky. Skutečný stav se ale často dostával s Ústavou 9. května do rozporu a i některé limity svobody projevu byly nastaveny velmi přísně, například byla zavedena cenzura tisku.²¹

Zcela odlišnou koncepci svobody projevu přinesl ústavní zákon č. 100/1960 Sb. v § 28:

(1.) V souladu se zájmy pracujícího lidu je všem občanům zaručena svoboda projevu ve všech oborech života společnosti, zejména také svoboda slova a tisku. Těchto svobod občané užívají jak v zájmu rozvoje své osobnosti a svého tvůrčího úsilí, tak k uplatňování své aktivní účasti na správě státu a na hospodářské a kulturní výstavbě země. K těmto cílům se zaručuje svoboda shromažďovací a svoboda pouličních průvodů a manifestací.

(2.) Tyto svobody jsou zajištěny tím, že se pracujícím a jejich organizacím dávají k dispozici vydavatelství a tiskové podniky, veřejné budovy, sály, prostranství, jakož i rozhlas, televize a jiné prostředky.

²¹ GRONSKÝ, Ján. In PAVLÍČEK, Václav, Ján GRONSKÝ, Jiří HŘEBEJK, aj. Ústavní právo a státověda. 1. úplné vyd. Praha: Leges, 2011, s. 223. ISBN 978-80-87212-90-5.

Tato tzv. socialistická ústava deklarovala vítězství socialismu, a proto garantovala svobodu projevu pouze v rozsahu zájmů pracujícího lidu a o dalších limitech už se nezmiňovala, zato určovala, jak mají občané svobodu projevu využívat.²²

1.4 Svoboda projevu a mediální rozvoj od konce 60. let do vzniku samostatné České republiky

Svoboda, tedy i svoboda projevu, byla jakousi senzací roku 1968. Uvolnění politického režimu je známo pod pojmem pražské jaro. Tisk přinášel nová témata, dosud tabuizovaná, a tím se otevíraly společenské diskuze. Opět stoupala váha slova, médií, politiky.

Média, jak je všeobecně uznáváno, jsou vystavena dvojímu tlaku současně: politickému a ekonomickému. V různých dějinných etapách převažují ty a v jiných druhé, někdy jsou provázány. Výhodou médií v šedesátých letech bylo, že se stala díky rostoucímu zájmu společnosti ekonomicky soběstačnými. V případě Literárních novin a dalších periodik vydávaných Svazem československých spisovatelů byl zaznamenán nárůst nezávislosti na politické moci. Média byla formálně organizována jako nástroje jednotlivých složek Národní fronty (politických stran, odborů atd.), ovšem reálně se na sklonku šedesátých let výrazně osamostatnila z vlivu svých zřizovatelů a vstoupila do roku 1968 jako relativně oprostěná od vnějších politických i ekonomických vlivů.²³

Rok 1968 přinesl zlepšení občanských práv a svobod a zákonem z 26. 6. 1968 č. 84/1968 Sb., kterým se měnil zákon č. 81/1966 Sb. o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích, byla cenzura prohlášena za nepřipustnou. Zrušení cenzury však nevydrželo dlouho, jeho účinnost byla pozastavena zákonem č. 127/1968 Sb. ze dne 13. 9. 1968, vlivem expanze vojsk Varšavské smlouvy na naše území. Jedním z politických cílů byl návrat k ideologii 50. let, a tak se také problematika svobody projevu a tisku vrací ke stavu

²² KOBER, Jan, Jan WERNER, Vojen GÜTTLER, et al. *Svoboda projevu?: současné otázky nad jejím omezováním*. Brno: Doplněk, 2021. Společensko-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-345-9.

²³ Opuštěná média. Co se mohou dnešní novináři naučit od těch z roku 1968? - Matěj Stropnický. *Matěj Stropnický* - [online]. Copyright © 2008. Dostupné z: <https://matejstropnický.cz/texty/opustena-media-co-se-mohou-dnesni-novinari-naucit-od-tech-z-roku-1968>

před pražským jarem. A to navzdory tomu, že v roce 1976 byl ke Sbírce zákonů Československé socialistické republiky připojen Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Zdálo by se, že od této doby mají občané zaručena svá práva mezinárodními smlouvami. Přijetí těchto dvou, z dnešního pohledu významných dokumentů, politickou ideologii na našem území nijak nezměnilo. Ke kritice nesvobody projevu a tisku se vyjadřuje Charta 77, která svým prohlášením z ledna 1977 představovala nejvýznamnější akci odporu vůči komunistickému režimu v normalizačním Československu.²⁴

Dalších výrazných změn se společnost dočkala až po listopadové „sametové“ revoluci v roce 1989. Listopadové události roku 1989 odstartovaly nelehký a dlouhotrvající proces demokratizace československého, respektive českého politického i společenského systému. Šlo o proces, v jehož rámci bylo potřeba odstranit instituce a vzorce chování z předchozího nedemokratického období a nahradit je novými, lepšími vzorci odpovídajícími novým podmínkám demokratického společenského uspořádání.²⁵ S orientací zpět k demokratickému zřízení se následující ústavní změny dotýkaly téměř všech oblastí práva nevyjímaje lidskoprávní problematiku. Svoboda projevu se měnila nejprve na úrovni zákonů, než byl přijat ústavní zákon č. 23/1991 Sb., který uvozoval Listinu základních práv a svobod a stanovil tak ochranu svobody projevu platnou i v současnosti.²⁶

²⁴ Charta 77 - Aktuálně.cz. *Aktuálně - Aktuálně.cz* [online]. Copyright © [cit. 07.03.2023]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/domaci/charta-77/r~4b2dd114fe5611e6bc17002590604f2e/>

²⁵ BUREŠ, Jan. *Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4283-0.

²⁶ Opuštěná média. Co se mohou dnešní novináři naučit od těch z roku 1968? - Matěj Stropnický. *Matěj Stropnický* - [online]. Copyright © 2008. Dostupné z: <https://matejstropnický.cz/texty/opustena-media-co-se-mohou-dnesni-novinari-naucit-od-tech-z-roku-1968>

2. Ústavně-právní a mezinárodní úprava svobody projevu v ČR

„Je-li ztracena svoboda projevu, tak hloupi a mlčící mohou být vedeni jako ovce na porážku.“

George Washington²⁷

Tato kapitola se zabývá svobodou projevu a jejím zakotvením v systému práva vnitrostátního a mezinárodního. Domnívám se, a bez pochyby stejně jako řada dalších autorů, že se jedná o jedno z nejvýznamnějších lidských práv, které je důležité nejen pro intelektuální a sociální integritu člověka – jednotlivce, ale i pro zdravý vývoj společnosti. Svobodné vyjádření myšlenek a názorů je nosným pilířem také pro vybalancování a vyloučení extremistických tendencí, které mohou škodit demokracii.

Jedním z nejvýznamnějších atributů právního státu je garance a dodržování základních lidských práv a svobod. Pouze Ústava, která je založena na osobnosti člověka, na zakotvení a respektu základních lidských práv, dává plnohodnotný význam demokratickému zřízení právního státu a občanské společnosti.²⁸ V České republice jsou všechna lidská práva chráněna kombinací mezinárodních lidskoprávních smluv, které jsou součástí ústavního pořádku, zejména Listiny základních práv a svobod a zákonů ji realizujících.

2.1 Ústavně-právní zakotvení svobody projevu

Mezi základní zákony a nejvyšší právní normy našeho státu patří Ústava České republiky (dále „Ústava“) a s ní nerozlučně spojen katalog základních lidských práv nesoucí název Listina základních práv a svobod (dále „Listina či LZPS“). Je tomu tak z důvodu, že Ústava ČR sama neobsahuje základní práva a svobody, které patří k základním znakům demokratického státu.

²⁷ George Washington citát: Je-li ztracena svoboda projevu, tak hloupi a mlčící mohou být ... | Citáty slavných osobností. *Citáty slavných osobností: Největší sbírka citátů, myšlenek a aforismů* [online]. Dostupné z: <https://citaty.net/citaty/2060683-george-washington-je-li-ztracena-svoboda-projevu-tak-hloupi-a-mlcic/>

²⁸ ODEHNALOVÁ, Jana. *Ochrana lidských práv v ústavním a evropském kontextu*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2016. ISBN 978-80-87956-45-8.

Listina je výrazem plnohodnotného zapojení České republiky do celoevropských snah. Vychází z ústřední zásady, že lidská práva a svobody jsou nezczitelná, nepromlčitelná, nezrušitelná, jejich omezování nebo zeslabování je možné pouze ve výjimečných případech, při splnění přísně stanovených podmínek a při zabezpečení soudní ochrany.²⁹ Listina zavazuje všechny subjekty a obsahuje tzv. lidská práva, která jsou zde zakotvena spolu se svobodou projevu.

Ústava spolu s Listinou zakotvují nejzákladnější demokratické principy, z nichž odvíjí další právní úpravy, které nesmí být v rozporu s hierarchickým uspořádáním zákonů.

V českém ústavním pořádku jsou zakotveny zásady, podle nichž mohou být povinnosti ukládány jen zákonem nebo na základě zákona a v jeho mezích. Konkrétně je najdeme ve čl. 2 odst. 4 Ústavy („Každý může činit, co není zákonem zakázáno“) a čl. 4 odst. 1 Listiny („Povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod“).³⁰

Ve čl. 112 Ústavy nalezneme ustanovení, že ústavní pořádek České republiky tvoří Ústava, Listina základních práv a svobod, ústavní zákony přijaté podle této Ústavy a ústavní zákony Národního shromáždění Československé republiky, Federálního shromáždění Československé socialistické republiky a České národní rady upravující státní hranice České republiky a ústavní zákony České národní rady přijaté po 6. červnu 1992.³¹ Svoboda projevu je pak v Listině zakotvena ve čl. 17, v druhém oddílu (Politická práva) hlavy druhé (Lidská práva a základní svobody). Článek 17 Listiny základních práv a svobod uvádí:

- (1.) Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny.*
- (2.) Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.*
- (3.) Cenzura je nepřípustná.*
- (4.) Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a*

²⁹ Ústavní pořádek České republiky: Listina základních práv a svobod. *Testovací server CDV* [online]. Dostupné z: <https://turbo.cdv.tul.cz/mod/book/view.php?id=5960&chapterid=6173>

³⁰ HENDRYCH, Dušan, a kol. Právníký slovník. Praha: C. H. Beck, 2009. Heslo Legální licence.

³¹ Ústava České republiky, čl. 112, odst. 1.

mravnosti.

(5.) Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Podmínky a provedení stanoví zákon.

Mezi politickými právy je svoboda projevu řazena na první místo, čímž je vyjádřen její mimořádný význam.

V Listině ještě nalezneme ve čl. 22 ustanovení, které doplňuje, že zákonná úprava všech politických práv a svobod a její výklad a používání musí umožňovat a ochraňovat svobodnou soutěž politických sil v demokratické společnosti. Zároveň jde o jednu z forem konkretizace obecného principu svobody vyjádřeného v čl. 2 odst. 3 v obecných ustanoveních Listiny.

Svobodu projevu je zapotřebí chápat široce, nejen jako projev subjektivního názoru jeho autora nebo vyjádření hodnocení, úsudku, nýbrž i z hlediska sdělení pouhého objektivního faktu. Není rozhodující účel projevu, ale sám projev, tj. chování, kterým se navenek něco vyjadřuje. Svoboda projevu je subjektivním právem veřejnoprávní povahy, jemuž odpovídá povinnost každého, zejména státu, aby nikomu ve vyjadřování jeho názorů nebránil, jedinec je chráněn před státní despicií, před rozpínavostí státní moci, zároveň také platí, že jedinec nemůže být k projevu v jakékoliv formě nucen.³² Takováto povinnost může vzniknout až na základě zákona podle čl. 4, odst. 1 a 2 Listiny.

2.2 Mezinárodní úprava svobody projevu

Součástí právního řádu ČR jsou podle čl. 10 Ústavy vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal souhlas Parlament a jimiž je Česká republika vázána. Některé z těchto smluv také obsahují garanci svobody projevu, i když většinou není rozsáhlejší než v Listině.

Všeobecná deklarace lidských práv

Základem pro úpravu lidských práv na evropském poli působnosti se stala Všeobecná deklarace lidských práv (dále „Deklarace“), schválená Valným shromážděním OSN 10. prosince 1948 (10. prosinec se od té doby slaví jako

³² HERCZEG, Jiří. Meze svobody projevu. 1. vyd. Praha: Orac, 2004, s. 9. ISBN 80-86199-94-0.

Mezinárodní den lidských práv³³). Ve svém článku 19 deklaruje právo každého na svobodu přesvědčení a projevu, včetně práva vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmikoli prostředky a bez ohledu na hranice, omezení je možné jen podle obecného článku 29.

Deklarace se dá považovat za jakousi výjimku, neboť není součástí ani právního řádu, ani ústavního pořádku České republiky, Deklarace je pouze právně nezávazným usnesením Valného shromáždění OSN a i když nebyla ratifikována, tak je považována za součást obecného mezinárodního práva a Česká republika se k jejím zásadám hlásí.³⁴ Deklarace nastínila budoucí vývoj a inspirovala další dokumenty včetně těch právně závazných. Postupně také začala být považována za součást obyčejového mezinárodního práva.

V historickém exkursu jsem již uváděla, že po druhé světové válce nastala potřeba úpravy lidských práv na takové úrovni, aby již nikdy v budoucnu nemohlo dojít k tak závažným činům proti lidskosti, životu a zdraví. Celý svět byl připraven k lidskoprávní katalogizaci. Dokonce sama Deklarace ve svém úvodu na zmíněnou problematiku poukazuje: „U vědomí toho, že uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcižitelných práv členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě, že zneuznání lidských práv a pohrdání jimi vedlo k barbarským činům, urážejícím svědomí lidstva, a že vybudování světa, ve kterém lidé, zbavení strachu a nouze, se budou těšit svobodě projevu a přesvědčení, bylo prohlášeno za nejvyšší cíl lidu“.

Deklarace chápe svobodný tisk jako základní lidské právo a oporu demokracie. Byla první ze série takových dokumentů po celém světě a dodnes je její přijetí považováno za zásadní potvrzení závazku mezinárodního společenství ke svobodě tisku.³⁵ Tisk jako hlídacím psa demokracie přitom chápou i Evropský soud pro lidská práva a český Ústavní soud.

³³ Všeobecná deklarace lidských práv. *Amnesty International Česká republika* [online]. Copyright © Amnesty International Česká republika. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/hnuti/zakladni-dokumenty-k-lidskym-pravum/vseobecna-deklarace-lidskych-prav>

³⁴ BARTOŇ, Michal. Svoboda projevu a její meze v právu ČR. Praha: Linde, 2002. 27 s. ISBN 80-7201-367-X.

³⁵ TOMÁŠEK, Michal, Vladimír TÝČ, Jiří MALENOVSKÝ, et al. *Právo Evropské unie*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-184-7.

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Pravděpodobně nejvýznamnějším dokumentem obsahujícím svobodu projevu je od roku 1950 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále „Úmluva“) přijatá v rámci Rady Evropy a v Československu vyhlášena sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. Jedná se o jeden ze základních instrumentů zaručování lidských práv vůbec. Úmluva je na rozdíl od Všeobecné deklarace již právně závazným dokumentem. Její význam spočívá především v poměrně účinném kontrolním mechanismu, který zajišťuje Evropský soud pro lidská práva (dále „ESLP“).³⁶

Úprava lidských práv EU má v současné době de facto dva pilíře, zejména pilíř unijní a pilíř mezinárodněprávní. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod tvoří spolu s některými dalšími instrumenty vypracovanými v rámci Rady Evropy evropský regionální systém ochrany lidských práv.³⁷

Článek 10 Evropské úmluvy je nazván „Svoboda projevu“ a zní:

(1.) „Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společnostem.“

(2.) „Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti a odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a neustrannosti soudní moci.“

První odstavec zaručuje a definuje svobodu projevu a odstavec druhý zavádí možnosti omezení svobody projevu, které rozeberu dále.

Zvláštním dodatkem je poslední věta prvního odstavce, která se přímo dotýká rozhlasových, televizních a filmových společností. Úmluva používá mírně

³⁶ TOMÁŠEK, Michal, Vladimír TÝČ, Jiří MALENOVSKÝ, et al. *Právo Evropské unie*, tamtéž.

³⁷ ŠÍŠKOVÁ, Naděžda. *Lidskoprávní mechanismy na úrovni EU a otázky související*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-623-8.

zastaralou kazuistickou terminologií, v dnešní době bychom se spíše přiklonili k termínu média.³⁸

Stejně jako v české Listině, jsou v čl. 10 Úmluvy uvedena omezení, kterým může výkon těchto svobod podléhat. Zmíněná omezení musí stanovit zákon, podmínkou je též jejich nezbytnost v demokratické společnosti. I Úmluva taxativně vymezuje, v případě jakých zájmů může toto omezení nastat. Takovými zájmy jsou např. zájem národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům nebo zločinnosti atd., což je popsáno v odstavci druhém. Hranice omezení svobody projevu dle článku 10 však nesmí být v rozporu s článkem 16 týkající se omezení politické činnosti cizinců a s článkem 17 zakazujícím zneužití práv.

Je třeba znovu připomenout, že Úmluva, jakožto vyhlášená a ratifikovaná mezinárodní smlouva, již je Česká republika vázána, má aplikační přednost před zákonem.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (dále „Pakt“) byl přijat v 19. prosince 1966 v New Yorku Valným shromážděním OSN, v platnost vstoupil na území Československa až 23. března 1976, když byl publikován jako vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. Byl reakcí na Deklaraci, neboť členské státy cítily potřebu vytvořit právně závazný a vynutitelný dokument. Jeho dodržování bylo problematické, což vedlo i k vytvoření Charty 77. V jejím Prohlášení z 1. ledna 1977 byla dokonce svoboda projevu uvedena jako příklad zcela iluzorního práva.³⁹

Svobodou projevu se zabývá článek 19 Paktu:

- (1.) Každý má právo zastávat svůj názor bez překážky.*
- (2.) Každý má právo na svobodu projevu; toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmkoli jinými prostředky podle vlastní volby.*

³⁸ JÄGER, Petr a Pavel MOLEK. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0.

³⁹ Charta 77 - Aktuálně.cz. *Aktuálně - Aktuálně.cz* [online]. Copyright ©. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/domaci/charta-77/r-4b2dd114fe5611e6bc17002590604f2e/>

(3.) Užívání práv uvedených v odstavci 2 tohoto článku s sebou nese zvláštní povinnosti a odpovědnost. Může proto podléhat určitým omezením, avšak tato omezení budou pouze taková, jaká stanoví zákon a jež jsou nutná:

(a.) k respektování práv nebo pověsti jiných;

(b.) k ochraně národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku nebo veřejného zdraví nebo morálky.

Svoboda projevu i její omezení podle Paktu jsou tak velmi podobné jako v Listině, která navíc obsahuje zákaz cenzury a povinnost státních orgánů a orgánů územní samosprávy poskytovat informace o své činnosti. Pakt stejně jako Listina obsahuje institut šíření informací bez ohledu na hranice, takže by v tomto ohledu nemělo dojít k problémům mezi smluvními stranami. Pakt ještě v následujícím odstavci obsahuje dvě specifická omezení a to zákaz válečné propagandy a zákaz národní, rasové nebo náboženské nenávisti, jež představuje podněcování k diskriminaci, nepřátelství nebo násilí. Pakt má i mechanismus kontroly spočívající v oznámeních a stížnostech k Výboru pro lidská práva, který však má v řízení pouze informativní a smířčí roli a tento mechanismus není považován za příliš účinný.⁴⁰

Úmluva o právech dítěte

Téměř totožně jako Pakt zakotvuje svobodu projevu Úmluva o právech dítěte, v Československu platná od 6. února 1991, publikovaná pod č. 104/1991 Sb. Tato úmluva zdůrazňuje svobodu projevu pro děti ve svém článku 13 opakováním 2. a 3. odstavce článku 19 Paktu s nahrazením subjektu „každý“ subjektem „dítě“.⁴¹

Listina základních práv Evropské unie

Nejnovějším a poněkud specifickým dokumentem zakotvujícím svobodu projevu je Listina základních práv Evropské unie (dále „Listina EU“) vyhlášená bez právní závaznosti už v roce 2000. Přijetím tzv. Lisabonské smlouvy se ale dostala na úroveň primárního práva EU (č. 111/2009 Sb. m. s.). Cílem katalogizace lidských práv v nadnárodní úrovni bylo povýšit tato práva do povědomí společnosti,

⁴⁰ JÄGER, Petr a Pavel MOLEK. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0.

⁴¹ 104/1991 Sb. Úmluva o právech dítěte. *Zákony pro lidi - Sbíрка zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>

s důrazem na starší mezinárodní úpravy lidskoprávní problematiky a také s ohledem na vlastní ústavní úpravy lidských práv v jednotlivých státech.⁴²

Právo svobody projevu nalezneme ve čl. 11:

(1.) Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování veřejné moci a bez ohledu na hranice.

(2.) Svoboda a pluralita sdělovacích prostředků musí být respektována.

V prvním odstavci čl. 11 poměrně stručně, ale nijak výrazně odlišně od předchozích úprav, garantuje svobodu projevu a právo na informace, zato druhý odstavec přichází kromě svobody sdělovacích prostředků i s novým požadavkem na respektování jejich plurality. Jedná se o moderní a komplexní nástroj práva EU, který chrání a prosazuje práva a svobody lidí s ohledem na společenský vývoj, sociální pokrok a vědeckotechnologický rozvoj.

Z prvního odstavce je patrné, že se tvůrci Listiny inspirovali, lépe řečeno přejali text z Úmluvy. Smyslem přijetí unijního katalogu má být především to, aby měl Soudní dvůr EU při řešení sporů možnost opřít se o společný a samostatný lidskoprávní kodex.

Bylo již nastíněno, že druhý odstavec reflektuje postupný vývoj společnosti i technologií. Ve starších evropských úpravách se použitá terminologie neobjevuje. Nové technologie přispívají k rychlejšímu tempu vývoje různých typů sdělovacích prostředků. Skupina médií, kterou má právní úprava pokrýt, se neustále zvětšuje. Mění se také způsob jejich využívání a přístup k nim – v současné době je přístup k informacím prostřednictvím mobilních zařízení možný takřka odkudkoliv.⁴³

Další pozoruhodnou novinkou je obecné stanovení možností omezení pro všechna práva a svobody společně v poslední hlavě VII spolu s pravidly pro výklad a zákazem zneužití práv. Je zde výslovně stanovena zásada proporcionality a místo několika úžeji vymezených důvodů pro omezení (jako například bezpečnost státu, veřejná bezpečnost, ochrana veřejného zdraví a mravnosti v Listině) je uveden pouze „obecný zájem“, který by mohl být interpretován širěji.

⁴² TOMÁŠEK, Michal, Vladimír TÝČ, Jiří MALENOVSKÝ, et al. *Právo Evropské unie*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-184-7.

⁴³ TOMÁŠEK, Michal, Vladimír TÝČ, Jiří MALENOVSKÝ, et al. *Právo Evropské unie*, tamtéž.

2.3 Vztah svobody projevu s jinými ústavními právy a jeho meze

Svoboda projevu, na rozdíl například od práva na život, nepatří mezi absolutní - neomezitelná práva, a lze ji tudíž za určitých okolností omezit. Takovéto výjimky, za kterých je možné k omezení přistoupit, však musejí být úzce interpretovány a je nutné takové omezení v každém jednotlivém případě přesvědčivým způsobem prokázat.⁴⁴

Právo na svobodu projevu je těsně spjato s dalšími právy a svobodami a může být omezeno, dostane-li se s nimi do konfliktu. Právo na svobodu projevu je zvláště důležité pro sdělovací prostředky, které informují širokou veřejnost.

Existují práva a svobody, se kterými se může svoboda projevu dostat do kolize, typicky jsou takovými právy a svobodami ochrana cti a dobré pověsti. Existují však některá práva a svobody, s nimiž naopak svoboda projevu souvisí a které ji v určitých aspektech zahrnují.⁴⁵ Jde především o svobodu myšlení, svědomí, náboženského vyznání, vědeckého bádání a umělecké tvorby, dále také petiční, shromažďovací a sdružovací právo, právo na odpor, či některá práva národnostních a etnických menšin podle čl. 25 Listiny. Svoboda projevu je spjatá také se svobodným přístupem k informacím – bez nich by novináři mohli svou důležitou společenskou úlohu plnit jen těžko. Nicméně, aby to nebylo tak jednoduché, ani u těchto souvisejících práv a svobod však nelze zcela vyloučit možnou kolizi se svobodou projevu.

Pokud jde o svobodu myšlení a svědomí, ty jsou pouze specializovanými předstupni určitých forem projevu. Samozřejmě, i když je tato záruka svobody myšlení a svědomí důležitá, je spíše v dnešní době době symbolická, protože obsah nevyjádřeného myšlení není zjistitelný, tudíž nemůže být sankcionován.

Svoboda náboženského vyznání, je v zásadě podobná výše zmíněné svobodě myšlení a svědomí, ale je často neoddělitelná od jejích vnějších projevů. Svoboda náboženského vyznání je výslovně zaručena v článku 16 Listiny, ale

⁴⁴ Rozsudek ESLP ze dne 26. 11. 1991 ve věci Observer a Guardian proti Spojenému království. Stížnost č. 13585/88. para. 59. („Freedom of expression ... is subject to a number of exceptions which, however, must be narrowly interpreted and the necessity for any restrictions must be convincingly established.“)

⁴⁵ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, meze, garance*. Praha: Leges, 2010, ISBN 978-80-87212-42-4.

zároveň podléhá stejným limitům jako obecná svoboda projevu, a proto do značné míry splývají.

Svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby je zaručena čl. 15 odst. 2 Listiny a není zde nijak omezena. Zdá se, že vědecký výzkum a zejména umělecká tvorba jsou chráněny v ještě větší míře než běžné projevy, neboť se předpokládá, že jejich nedílnou součástí je vnější projev. Tento výklad však Ústavní soud nepodporuje s přihlédnutím k Evropské úmluvě, která svobodu vědeckého bádání či umělecké tvorby výslovně nezaručuje, a k příslušné judikatuře ESLP. "Článek 15 odst. 2 Listiny, který zaručuje svobodu umělecké tvorby, nelze vykládat izolovaně, bez přihlédnutí k mezím svobody projevu zakotvených v čl. 17 odst. 4 Listiny, resp. čl. 10 odst. 2 Úmluvy."⁴⁶ Nicméně vědecký a umělecký projev by měl být spíše chráněn a měl by být omezován pouze tam, kde je to nejnútnejší, a to pro zajištění rozvoje vědy a kultury.

Zajímavý je také vztah mezi svobodou projevu a petičním právem, zejména v judikatuře Ústavního soudu a jejím vývoji. V roce 1994 chápal petici "především jako vyjádření názoru na určitou iniciativu, vyjádření názoru, pokud jde o věci veřejné. Ve své podstatě jde vlastně o zvláštní formu svobody projevu ve smyslu čl. 17 Listiny základních práv a svobod."⁴⁷ Naproti tomu v roce 1998 Ústavní soud považoval petici za "zvláštní kvalifikovaný případ svobody projevu zahrnující povinnost orgánů veřejné moci reagovat na obsah petice". Ústavní soud v prvním případě ani nepřiznal subjektivní právo na jakékoliv vyřízení petice, šlo by tedy jen o další formu svobody projevu, jejíž samostatné zařazení do Listiny by mělo jen proklamativní význam. Druhý případ již odráží kvalifikovanost petičního práva jako odlišného od svobody projevu a jeho hlavní odlišností jsou určité požadavky a uznání povinnosti orgánu veřejné moci, kterému je petice adresována, na petici nějakou formou reagovat. Tento pohled nepochybně více koresponduje s výslovným zaručením petičního práva v Listině a také se zákonem č. 85/1990 Sb., o právu petičním.

Právo šířit informace v jazycích národnostních a etnických menšin podle čl. 25 odst. 1 Listiny zajišťuje práva národnostních a etnických menšin na informace, což rovněž souvisí se svobodou projevu.

⁴⁶ Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. I. ÚS 21/94 ze dne 23. 6. 1994.

⁴⁷ Ústavní soud ČR. Usnesení sp. zn. II. ÚS 20/98 ze dne 23. 4. 1998.

Ostatní uvedená práva a svobody mají velmi slabý vztah se svobodou projevu a jsou zcela konkrétně předvídaný v Listině, případně v jiných právních předpisech.

Svoboda projevu je rovněž spojena s některými aspekty výkonu volebního práva (např. kandidatura, vedení volební kampaně, podepisování petic potřebných pro kandidaturu, podávání volebních stížností), samotné hlasování a svoboda projevu navzájem propojeny nejsou, neboť volba jako taková je spjata s tajností hlasování, naopak projev je spojen s konkrétním autorem. Svoboda projevu tak může chránit až případné veřejné přiznání se k určité volbě.⁴⁸

2.4 Svoboda tisku jako součást svobody projevu

Mezinárodní, regionální a vnitrostátní právní normy definují svobodu projevu jako svobodu vyjadřovat se jakýmkoli prostředky, včetně mluveného, psaného, tištěného, internetového a uměleckého projevu. Jinými slovy, ochrana svobody projevu jako práva zahrnuje nejen obsah projevu, ale také způsob projevu.

Zákonné vymezení

V zákonné rovině vytvářejí základní právní rámec regulace hromadných sdělovacích prostředků především tyto právní předpisy (v platném znění): z. č. 46/2000 Sb., tiskový zákon; z. č. 231/2001 Sb., zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání; z. č. 132/2010 Sb., zákon o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání; z. č. 483/1991 Sb., zákon o České televizi; z. č. 484/1991 Sb., zákon o Českém rozhlasu; z. č. 517/1992 Sb., zákon o České tiskové kanceláři; z. č. 273/1993 Sb., zákon o některých podmínkách výroby, šíření a archivování audiovizuálních děl; z. č. 348/2005 Sb., zákon o rozhlasových a televizních poplatcích a z. č. 37/1995 Sb., zákon o neperiodických publikacích. Regulace reklamy je upravena (v platném znění) v z. č. 40/1995 Sb., zákoně o regulaci reklamy a v z. č. 634/1992 Sb., zákoně o ochraně spotřebitele.

S mediální legislativou jsou spojena však i vybraná ustanovení občanského zákoníku, trestního zákona a zákona o zpracování osobních údajů (GDPR).⁴⁹

⁴⁸ FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Dotisk 2. vyd. 2001 (Masarykova univerzita). Brno: Václav Klemm, 2011. ISBN 978-80-90408-37-1

⁴⁹ CHALOUPKOVÁ, Helena. *Mediální právo: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-725-5.

Díky faktu, že je zásah do osobnostních práv projevem v médiích většinou dosti citelný, obsahuje tiskový zákon a zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání dva instituty, které jeho dopady na jednu stranu zmírňují, na stranu druhou však omezují vlastní obsah médií. Jedná se o právo na odpověď a dodatečné sdělení, které jsou konkrétně upraveny v § 10 a násl. zákona č. 46/2000 Sb. a § 35 a n. zákona č. 231/2001 Sb. Týká se však jen médií upravených v těchto zákonech, nevztahuje se tak například na nová média v prostředí internetu. Díky reálné neomezenosti jejich kapacity by to bylo však vhodné a odpadl by zde výrazný argument používaný proti těmto institutům.⁵⁰ Je nutné ještě zmínit, že odpověď či dodatečné sdělení bývá zveřejňováno i bez výslovné zákonné povinnosti, stejně jako v tisku či vysílání může být zveřejněna odpověď přesahující zákonem garantované minimum.

Právo na odpověď zaručuje možnost zveřejnění odpovědi, pokud bylo uveřejněno skutkové tvrzení, které se dotýká cti, důstojnosti nebo soukromí určité fyzické osoby, anebo jména nebo dobré pověsti právnické osoby. Odpověď uvádí na pravou míru nebo neúplnné či jinak pravdu zkreslující tvrzení se doplňuje nebo zpřesňuje.

Dodatečného sdělení se může domáhat dotčená osoba nebo její právní nástupci, jestliže v periodickém tisku bylo zveřejněno sdělení o trestním řízení, nebo o řízení ve věcech přestupků proti dotčené osobě, kterou lze ztotožnit, a toto řízení nebylo rozhodnuto pravomocným odsuzujícím rozhodnutím. Dodatečným sdělením se osoba může dožadovat uveřejnění informace o konečném výsledku řízení. Tento institut se snaží kompenzovat vyšší atraktivitu zprávy o tom, že je někdo podezřelý z deliktu ve srovnání se zprávou, že se toto podezření neprokázalo, měl by také posilovat ctění presumpce nevinny.

Společné pro oba instituty je, že by měly být zveřejněny rovnocenným způsobem jako původní zpráva na náklady vydavatele nebo provozovatele vysílání. Ten naopak není povinen dodatečné sdělení či odpověď zveřejnit, pokud by tím byl spáchán trestný čin či správní delikt, bylo by to v rozporu s dobrými mravy nebo by napadené sdělení bylo citací třetí osoby určené pro veřejnost nebo její pravdivou

⁵⁰ MORAVEC, Ondřej. *Mediální právo v informační společnosti*. Praha: Leges, 2013, ISBN 978-80-87576-52-6.

interpretací a takto bylo označeno nebo prezentováno. Pro splnění těchto podmínek by tedy měl být uveden autor i bližší okolnosti pronesení výroku.⁵¹

2.5 Svoboda tisku a její hodnocení nevládními organizacemi

Hlavní rolí v uplatnitelnosti svobody tisku hraje aplikace určitých kontrolních mechanismů, které zaručí, že nikomu nebude toto právo státem odjímáno. Hlavní skupinu těchto mechanismů tvoří platná lidskoprávní legislativa, ať na vnitrostátní nebo mezinárodní úrovni. I tak se ale najdou státy, které i když jsou signatáři takových dokumentů, právo na svobodu tisku nějakým způsobem omezují nebo ovlivňují. Nevládní organizace stojící mimo státní aparát a prostřednictvím svých hodnocení míry svobody tisku ve světě dávají zpětnou vazbu veřejnosti a tím napomáhají tvořit další z kontrolních mechanismů potřebných k její ochraně.

Freedom House a Česká republika

Freedom House je americká nevládní nezisková organizace, která se zaměřuje na obranu demokracie a proklamaci lidských práv ve světě. Je známá pro své každoroční výroční zprávy, v nichž zveřejňuje hodnocení stupně demokratické svobody v jednotlivých zemích. Mimo jiné hodnotí i stav svobody médií.⁵² Každoročně vydávaná zpráva *Freedom in the World*, která hodnotí míru politických svobod a občanských svobod každé země je často citována politology a novináři.

Prostřednictvím žebříčku *Freedom of the Press* (česky: svoboda tisku), organizace hodnotí svobodu tisku. Účelem žebříčků je poskytnout přehled o potenciálních hrozbách, které by mohly negativně ovlivnit svobodu tisku a nezávislost médií. Měření se provádí pomocí dotazníků, které připravují odborníci na předem stanovené hodnocené oblasti. Výsledky jsou shrnuty jak pro příslušný region, tak celosvětově. Skóre jsou uvedena na stupnici 0-100, přičemž skóre 0 znamená absolutní svobodu tisku. Skóre odpovídají třem hodnocením: "svobodný", "částečně svobodný" a "nesvobodný".

⁵¹ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-367-X.

⁵² About Us | Freedom House. *Freedom House | Expanding freedom and democracy* [online]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/about-us>

Česká republika má od získání nezávislosti status "svobodné" země. Skóre svobody tisku v České republice se zatím pohybovalo mezi 18 a 25 body, což znamená, že ačkoli Česká republika spadá do oblasti vysoké nezávislosti médií, hraničně se blíží druhé skupině "částečně svobodných".⁵³

V celkovém přehledu demokratičnosti je Česká republika hodnocena jako svobodná, získala za minulý rok úctyhodných 91 bodů ze 100. Narozdíl od hodnocení svobody tisku, kde je 0 brána jako absolutní svoboda, je zde hodnocení opačné, tedy absolutní svobodu představuje skóre 100. Aktuální hodnocení zní: Česká republika je parlamentní demokracií, ve které jsou obecně respektována politická práva a občanské svobody. V posledních letech však země zažila několik korupčních skandálů a politických sporů, které bránily běžné legislativní činnosti. Neliberální rétorika a vliv mocných podnikatelských subjektů na politické scéně je stále viditelnější.⁵⁴

Reporters sans frontières – Reportéři bez hranic a Česká republika

Druhou organizací, které se budu věnovat, jsou Reporters sans frontières neboli Reportéři bez hranic, anglicky Reporters without borders (dále „RSF“). RSF hájí právo každé lidské bytosti na přístup ke svobodným a spolehlivým informacím. Toto právo je nezbytné znát, chápat, utvářet si názor a jednat v zásadních otázkách s plným vědomím, a to jak individuálně, tak kolektivně. Jejich hlavní misí je jednat za svobodu, pluralitu a nezávislost žurnalistiky a bránit ty, kteří tyto ideály ztělesňují. Opírají se při tom o článek 19 Všeobecné deklarace lidských práv a hlavních deklarací a chart týkajících se novinářské etiky, zejména Mnichovské deklarace o povinnostech a právech novinářů.⁵⁵

Podle nejnovějších žebříčků organizace Reportéři bez hranic, která hodnotí rok 2022 je doloženo, že média jsou narušována informačním chaosem způsobeným nekontrolovaným tokem zpráv v online prostoru, který umožňuje rozkvět dezinformací a propagandy. V mezinárodním měřítku jsou podle zprávy demokracie oslabovány asymetrií mezi otevřenými společnostmi a autokratickými

⁵³ Czech Republic: Country Profile | Freedom House. *Freedom House | Expanding freedom and democracy* [online]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/czech-republic>

⁵⁴ Czech Republic: Country Profile | Freedom House, tamtéž.

⁵⁵ Who are we? | RSF. *Redirecting to https://rsf.org/fr* [online]. Dostupné z: <https://rsf.org/en/who-are-we>

režimy, které plně kontrolují média a online platformy a provádějí dezinformační útoky.⁵⁶

V této souvislosti RSF připomíná také konflikt na Ukrajině, kterému předcházela nárůst ruské propagandy. Rusko je v žebříčku na 155. místě, přičemž od roku 2021 si polepšilo o pět míst a Ukrajina na 106. místě. Česko si v žebříčku svobody médií výrazně polepšilo. Mezi 180 zeměmi skončilo dvacáté příčce.⁵⁷

Novinářská organizace upozornila, že žebříček vychází z dat shromážděných do konce ledna 2021, a nezohledňuje tedy aktuální události včetně ruského vpádu na Ukrajinu. Uvedla také, že nově se hodnocení uskutečnilo na základě pozměněných kritérií, a tak je potřeba výsledky z let 2021 a 2022 srovnávat jen velmi opatrně.

⁵⁶ Czech Republic | RSF. *Redirecting to <https://rsf.org/fr>* [online]. Dostupné z: <https://rsf.org/en/country/czech-republic>

⁵⁷ Index | RSF. *Redirecting to <https://rsf.org/fr>* [online]. Dostupné z: <https://rsf.org/en/index>

3. Svoboda tisku a její meze v soudní judikatuře

Svoboda tisku je v současnosti velmi diskutovaným tématem, neexistuje žádná její globálně uznávaná definice a každý na ni pohlíží v jiném měřítku. Jak již bylo řečeno, s neustálým rozvojem a rozšiřováním informačních a komunikačních technologií rostou také možnosti vyhledávání informací pomocí různých prostředků. Svobodu tisku je možné celkově spojit se svobodou médií.

Ke svobodě tisku, která je nedílnou součástí svobody projevu, se ve svých rozhodnutích vyjadřují vnitrostátní i nadnárodní soudy. Ve své práci se zaměřím na judikaturu dvou soudů – Ústavního soudu České republiky a Evropského soudu pro lidská práva (dále „ESLP“). Jelikož je právní úprava svobody tisku značně obecná, judikatura obou soudů zde má významnou roli při její konkretizaci.

Jelikož se budu zabývat judikaturou zmíněných soudů, chtěla bych stručně srovnat jejich přístupy. Hlavní rozdíly mezi přístupy zmíněných soudů nelze vnímat pouze izolovaně v rámci tématu svobody projevu nebo svobody tisku, neboť rozdíly jsou patrné v celkové rozhodovací činnosti obou soudů a na svobodě projevu se pak pouze následně odráží, konkretizují ji. Největší rozdíl spočívá bezpochyby v objemu rozhodované judikatury. Oproti ESLP má náš český Ústavní soud poněkud kratší dobu fungování. Přirozeně tedy judikatura Ústavního soudu ČR pokrývá v otázce svobody projevu a tisku pouze několik ad hoc témat.⁵⁸

Nadto Ústavní soud při svém rozhodování často vychází z rozhodnutí ESLP a je to i přirozené, neboť ESLP a Ústavní soud vychází ze stejných mezinárodních smluv zaručujících svobodu projevu a jiná základní práva a svobody. Jednota výkladu je důležitá z hlediska právní jistoty.

Cílem této kapitoly bude celkové shrnutí případů a analýza prostřednictvím stanovisek ESLP, které daný případ obsahuje. Vybrala jsem ta rozhodnutí, která se nejvíce dotkla postavení a úlohy svobody tisku v evropském prostředí a také v České republice.

⁵⁸ JÄGER, Petr a Pavel MOLEK. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0.

3.1 Svoboda tisku v judikatuře Ústavního soudu České republiky

V České republice je rozhodování sporů svěřeno do rukou nezávislých soudů. Vedle soudů obecných je v České republice Ústavní soud (dále i „ÚS“), který má v této hierarchii zvláštní postavení, jelikož není součástí soustavy obecných soudů. Dle čl. 83 Ústavy České republiky je ÚS soudem, jehož úkolem je ochrana ústavnosti. Taková ochrana představuje hájení práv a svobod vyplývajících z Ústavy, Listiny základních práv a svobod a dalších ústavních zákonů České republiky a garanci ústavního charakteru výkonu státní moci.⁵⁹

Jak ÚS ustáleně judikuje, není obecným soudem, ale zároveň není obecným soudům nadřazen. Nezabývá se porušením obvyklých práv chráněných podústavními právními normami. Zasahuje jen v případech, kdy shledá kolizi mezi běžnými zákony a ústavou zaručenými právy. Principy ochrany ústavnosti vychází z přednostního postavení Ústavy v právním řádu ČR.⁶⁰

Ústavní soud by měl fungovat především jako efektivní součást systému brzd a pák v rámci dělby veřejné moci, tedy působit kontrolně na ostatní složky soustavy dělby moci, především na moc zákonodárnou a výkonnou, v případě České republiky i na moc soudní.⁶¹

ÚS se stává ve smyslu svých pravomocí a povinností nejvyšší autoritou ve státě. Dalo by se říci, že je ÚS jakýmsi arbitrem předpokládaných sporů nejen jednotlivých složek státní moci, ale vůbec všech účastníků politického života v zemi.

Při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze opomenout jejich účel a smysl, proto považuje ÚS pro nalézání práva za samozřejmé a určující, že je vždy nezbytné vycházet z individuálních znaků každého jednoho případu, což zakládá nutnost zjištění skutkových okolností. Základními formami projevu působnosti ÚS

⁵⁹ Postavení a pravomoci | Ústavní soud. *Ústavní soud České republiky - oficiální webové stránky* [online]. Copyright © Ústavní soud, Joštova 8, Brno, Česká republika. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/postaveni-a-pravomoci>

⁶⁰ PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. dopl. a podst. rozš. vyd. Praha: Linde, 1998, s. 277-281. *Zákony s poznámkami* (Linde). ISBN 80-7201-110-3.

⁶¹ ODEHNALOVÁ, Jana. *Ochrana lidských práv v ústavním a evropském kontextu*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2016. ISBN 978-80-87956-45-8.

jsou přezkumy ústavnosti právních předpisů a individuální stížnosti na porušení ústavně zaručených práv.⁶²

Jak již bylo řečeno, pod ochranu ústavnosti spadá mj. ochrana ustanovení obsažených v Listině, která je součástí ústavního pořádku v České republice. Ochrana se týká celého tohoto lidskoprávního katalogu včetně čl. 17, který zahrnuje právo na svobodu projevu a práva na informace.

Pro lepší orientaci v analýze judikatury považuji za důležité uvést následující výčet okolností k hodnocení kolizí základních práv. Při řešení kolize mezi základním právem na svobodu projevu a základním právem na ochranu důstojnosti a cti jednotlivce musí být brána v potaz zejména:

- 1) povaha výroku (tj. zda jde o skutkové tvrzení či hodnotový soud),
- 2) obsah výroku (např. zda jde o projev „politický“ či „komerční“),
- 3) forma výroku (zejména nakolik je předmětný výrok expresivní či dokonce vulgárně),
- 4) postavení kritizované osoby (např. zda jde o osobu veřejně činnou či dokonce o osobu aktivní v politickém životě, případně o osobu veřejně známou - typicky „hvězdy showbyznisu“),
- 5) zda se výrok (kritika) dotýká soukromé či veřejné sféry této kritizované osoby,
- 6) chování kritizované osoby (např. zda kritiku sama „vyprovokovala“ či jak se posléze ke kritice postavila),
- 7) kdo výrok pronáší (např. zda se jedná o novináře, běžného občana, politika apod.) a konečně,
- 8) kdy tak učiní (tzn. např. jaké měl či mohl mít jeho autor v daný okamžik k dispozici konkrétní údaje, z nichž vycházel, a v jaké situaci tak učinil).

⁶² ODEHNALOVÁ, Jana, *Ochrana lidských práv v ústavním a evropském kontextu*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2016. ISBN 978-80-87956-45-8.

Tento výčet však není konečný, neboť v úvahu musí být vždy vzat celkový kontext věci a ve specifických případech mohou být významné i okolnosti, jež nelze do žádné z právě zmíněných kategorií zařadit.⁶³

V následující kapitole se budu věnovat vybraným případům, které jsou vzájemně propojeny tím, že se v nich na jedné straně střetává právo svobody projevu a právo na informace s ochranou osobnostních práv (ochrana cti, důstojnosti, soukromí) na straně druhé. Všechna rozhodnutí se týkají veřejně známých osob, hvězd showbyznisu či politiků, tedy osob, které ve smyslu výkonu svého povolání musí snést vyšší míru kritiky proti novináři či vydavateli periodika. Zaměřím se také na rozlišování mezi skutkovými tvrzeními, které jsou nutné dokázat a hodnotovými soudy, které sice musí stát na reálném základě, ale neprokazují se. Další analýzu zaměřím na rozdíl mezi kritikou soukromé (případ M. V.) a veřejné sféry (případ T. O.) veřejně známé osoby. Dále přiblížím a vymezím problematiku karikatury, jakožto nadnesené a šokující oblasti hodnotících soudů.

H. V. proti J. R.

Prvním rozhodnutím, kterým se budu zabývat, je přelomové a mediálně asi nejznámější vůbec. Jedná se o nález Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 367/03⁶⁴. Ústavním soudem zaujaté názory v citovaném nálezu se promítly do dalšího rozhodování soudů a dokonce se staly součástí učebnic ústavního práva.

Spor začal v roce 2000, kdy hudební kritik J. R. (dále "žalovaný") napsal do Lidových novin článek s názvem "Dívčí válka - jsou české zpěvačky ještě vůbec zpěvačky? Nejsou to už jen nalíčené tváře na obálkách?". Tento článek zkoumal důvody, proč se na vrcholu popové scény drží už desítky let stejné zpěvačky, a tvrdí, že popová hudba 70. a 80. let byla politicky omezována. Na adresu zpěvačky H. V. potom uvedl, že byla v minulosti spojována s komunistickým režimem a po

⁶³ NALUS - databáze rozhodnutí Ústavního soudu. *Nález sp. zn. II. ÚS 2051/14 ze dne 3. 2. 2015* [online]. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-2051-14>

⁶⁴ NALUS - databáze rozhodnutí Ústavního soudu. *Nález sp. zn. I. ÚS 367/03 ze dne 15. 3. 2005* [online]. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-367-03>

revoluci si zachovala spojení s mafií, která ji v 70. a 80. letech podporovala a dodnes ji udržuje v centru pozornosti.

H. V. (dále „žalobkyně“) zareagovala podáním žaloby u Městského soudu v Praze (dále „městský soud“), kterou se domáhala, aby žalovanému byla uložena povinnost zdržet se neoprávněných mediálních útoků a zamezit tak jejímu spojení s neznámou mafií. Dále požadovala omluvu, kterou chtěla následně zveřejnit v Lidových novinách a MF Dnes. Městský soud tuto žalobu zamítl v plném rozsahu a rozhodl, že žalovanému nelze zakázat vyjadřovat se v médiích, neboť žalobkyně sama zvolila stejný způsob komunikace a přestože výroky žalovaného poškozovaly osobu žalované, tak požadovaná omluva neodpovídá zjištěnému neoprávněnému zásahu po stránce skutkové a neodpovídá ani znění projevu žalovaného.

Žalobkyně se proti rozsudku odvolala k Vrchnímu soudu v Praze (dále „vrchní soud“), který žalovanému uložil, aby se do 3 dnů omluvil soukromě a do 15 dnů veřejně, jak požadovala žalobkyně ve své původní žalobě. Vrchní soud konstatoval, že vzhledem k tomu, že tvrzení stěžovatele o "kontaktech s mafií" je skutkovým tvrzením a mafie je uznávána za organizaci páchající trestnou činnost a spojováním osoby žalobkyně s ní zpochybňuje její čest a důstojnost. Zároveň žalovanému vytkl, že se mu nepodařilo prokázat pravdivost svých tvrzení.

Žalovaný podal proti rozhodnutí odvolacího soudu dovolání, v němž namítal, že výroky na adresu žalobkyně měly přenesený význam a že průměrný čtenář nemohl v kontextu článku, tj. tak, jak význam tohoto slova vysvětlil odvolací soud, chápat mafiána jako těžkého zločince. Nejvyšší soud toto dovolání zamítl s odkazem na svůj judikát, v němž dospěl k závěru, že pouhé zveřejnění nepravdivého tvrzení o osobě jednotlivce představuje zásah do jeho osobnostních práv.

Žalovaný se obrátil na Ústavní soud. Ten jeho stížnosti vyhověl z několika důvodů. První důvod spočíval v tom, že městský soud se vůbec nezabýval ústavněprávní stránkou věci, tj. střetem dvou základních práv zaručených LZPS, když bezdůvodně upřednostnil jedno právo před druhým, čímž podstatně poškodil práva žalovaného. Druhý důvod spočíval v tom, že nesprávně posoudil vyjádření žalovaného jako skutkové tvrzení a nesprávně posoudil text o mafií izolovaně, a nikoli v kontextu celého článku. Běžný čtenář článku by totiž slovo "mafie" vnímal

v kontextu článku jako celku tak, že se autor snaží naznačit, že mocenské struktury minulosti jsou provázány s těmi současnými. Podle Ústavního soudu je skutkový základ napadených výroků dostatečný pro ospravedlnění zásahu do osobnostních práv, neboť se jedná o tzv. hodnotové soudy a na rozdíl od skutkových tvrzení není nutné a ve většině případů ani možné dokazovat jejich pravdivost. Tím, že obecné soudy požadovaly prokázání pravdivosti hodnotového soudu, postupovaly protiústavně a porušily jak čl. 17 odst. 2 LZPS, tak i článek 10 Úmluvy.

Ústavní soud dále podotkl, že žalovaný byl hudebním kritikem a byl zván k psaní kritického článku, v němž zazněl výraz "mafie" nejen ve vztahu k žalobkyni, ale i k dalším zpěvačkám, a dokonce vysvětloval, koho podle jeho názoru mafie představuje. Vzhledem k tomu, že ve zmíněném článku kritizovala stav popkultury i jiná zpěvačka a že je obecně známo, že se do oboru populární hudby vrátili producenti, kteří ji za minulého režimu významně ovlivňovali, má Ústavní soud za to, že žalobce měl k takovému výroku dostatečný skutkový podklad.

Ústavní soud rovněž odkázal na judikaturu ESLP, podle níž svoboda projevu "představuje jeden z podstatných základů demokratické společnosti a jednu ze základních podmínek pokroku a rozvoje všech lidských bytostí". Svoboda projevu se tak vztahuje nejen na myšlenky a informace, které jsou příznivě přijímány, ale i na ty, které způsobují bolest, šok nebo znepokojení. Základní zásadou euroatlantického společenství je, že i přehnaný nebo urážlivý projev je ústavně chráněn, pokud je učiněn v rámci veřejné nebo politické diskuze, a že omezení svobody projevu jsou výjimky, které je třeba vykládat restriktivně.

Ústavní soud dále vytknul obecným soudům, že nedostatečně přihlédly k postavení žalobkyně a konstatoval hlavní myšlenku tohoto rozhodnutí, že osoby veřejně činné, tedy politici, veřejní činitelé, mediální hvězdy musí akceptovat větší míru veřejné kritiky než jiní občané, na čemž je postavená judikatura ESLP. Nutnost existence toho principu je dvojitá. Jednak se tím podporuje veřejná diskuze a svobodné vytváření názorů, do čehož má státní moc zasahovat jen v nezbytně nutných případech. Co největší bohatost diskuze o věcech veřejných by měla být státní mocí regulována jen v míře nezbytně nutné (čl. 17 odst. 4 LZPS). Druhou je princip subsidiarity, kdy stát by měl zasáhnout do svobody projevu za účelem ochrany osobnosti pouze v takových případech, kdy nelze napravit škodu jinak. Škoda může být napravena například připuštěním vyjádření k oponovanému názoru, což se v tomto případě stalo, neboť žalobkyně se hned v dalším vydání

Lidových novin ke slově žalované vyjádřila a měla tedy možnost je uvést ze svého pohledu na pravou míru. Žalobkyně tak využila svého postavení osobnosti veřejně známé, díky které má jednodušší přístup k médiím a zveřejnila tak své stanovisko k rozporovanému sdělení, což jí poskytlo účinnější ochranu než zdoluhavé soudní řízení. Soudní ochrana tak u veřejně známých osobností je proto realizovaná v menší míře, než u běžných osob.

Ústavní soud se svým rozhodnutím jednoznačně postavil za svobodu projevu a vysvětlil obecným soudům, jak do budoucna posuzovat obdobné spory, ale i to, jakým způsobem se mohou veřejně činné osoby chránit před zásahy do jejich osobnosti (tj. že mají možnost sami dosáhnout rychlé a účinné satisfakce, protože mají snazší přístup k médiím než běžní občané) a v jakých případech má smysl podávat žalobu na ochranu osobnosti. V rozhodnutí oproti obecným soudům vyhodnotil sporný výraz jako hodnotící soud a s tím spojený závěr, že se musí opírat o reálný skutkový základ, což bylo v řízení prokázáno. Rozlišování skutkového tvrzení a hodnotícího soudu je nezbytné z hlediska prokazování pravdivosti výroku. Skutkové tvrzení musí prokázat ten, kdo ho pronesl, hodnotící soud prokázat nelze, ale musí se opírat o reálný skutkový základ. Uvedené základní rozlišení jednotlivých veřejně pronesených výroků již definoval ESLP ve svém rozhodnutí z 8. 6. 1986, *Lingens proti Rakousku*, které je rozebráno v další kapitole této práce.

M. V. proti vydavateli periodika Aha!

Dalším soudním případem, kterému se budu věnovat, je zásah do osobnostních práv osoby veřejně činné (známého spisovatele a publicisty), a to do jeho soukromí. Netýká se tedy jako v prvním případě profesní kariéry veřejně známé osoby (zpěvačky). Jedná se o nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09⁶⁵. V dané věci bylo třeba poměřovat opět dvě základní práva, a to právo na svobodu projevu a informace s právem na ochranu soukromí, rodinného života při rozlišení toho, zda se jedná o skutkové tvrzení nebo hodnotící soud.

Spor byl zahájen žalobou ze dne 3. 3. 2005 a M. V. (dále jen „žalobce“) se domáhal, aby soud uložil žalované - obchodní společnosti EBIKA s.r.o., vydavatel

⁶⁵ NALUS - databáze rozhodnutí Ústavního soudu. *Nález sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012* [online]. Dostupné z: https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-1586-09_1

periodika Aha! (dále jen „žalovaný“) - povinnost zaplatit žalobci částku 5 000 000 Kč za to, že článek s názvem "Má tajnou milenku!" a v něm užití titulky jako "V. má rád mladé autorky", "... jeho manželka čeká druhé dítě!" či "Ukázal mi své velké ořezávátko!" ve spojení s jeho fotografií a fotografiemi jeho manželky s dítětem a údajné milenky publikované dne 5. 12. 2004 v časopise Aha! se negativně dotkl cti a důstojnosti stěžovatele a uvedením nepravdivých informací došlo k neoprávněnému zásahu do jeho osobnostních práv. Žalovaný se tak na úkor žalobce neoprávněně obohatil tím, nepravdivými informacemi o žalobci a použitím jeho fotografie získal čtenáře. Jelikož upoutávka na vydání předmětného čísla byla použita i v reklamních spotech odvysílaných v TV NOVA a v dalších sdělovacích prostředcích (např. rozhlasová stanice Evropa 2) dne 4. 12. 2004, došlo k natolik závažnému zásahu do práv stěžovatele, že odůvodňuje stanovenou výši požadované nemajetkové újmy v penězích.

Výši peněžité satisfakce 200 000 Kč přiznané mu odvolacím soudem žalobce považoval za zcela neadekvátní, když žalobce zdůrazňoval preventivní účel náhrady újmy s tím, že neoprávněné zásahy ze strany zejména bulvárních tiskovin jsou stále častější a intenzivnější a jejich vydavatelé zřetelně necítí žádnou potřebu zabývat se ochranou občanských práv těch, o nichž publikují. Přesto, že je žalobce tzv. osobou veřejného zájmu, nezastává žádnou politickou funkci, není morálním arbitrem, a proto zveřejňování informací o jeho intimním životě nemá z hlediska reálného zájmu veřejnosti na informacích vůbec žádný smysl a význam.

Žalovaný ve svém vyjádření konstatoval, že zveřejněné informace sice mohly zasáhnout do soukromí, ale bezprostředně poté byla žalovaným učiněna opatření k nápravě, když byla na žádost žalobce uveřejněna omluva (článek s názvem "M. promiň!" ze dne 31. 12. 2004), kterou však žalobce nepovažoval za adekvátní.

Obecné soudy vycházely při svém rozhodování, že uvedené tvrzení (informace o milenkách, resp. milence) je nepravdivé a že se jedná o neoprávněný zásah do soukromí a rodinného života žalobce. Spornou otázkou byla výše náhrady nemateriální újmy v penězích. Obecné soudy zohlednily, že žalovaný žalobci již poskytl určitou satisfakci uveřejněním omluvy v jeho periodiku (omluvil se mu a publikoval požadovanou odpověď podle tiskového zákona), zohlednil také tu skutečnost, že žalobce je osobnou veřejně činnou, která musí snášet určitou větší míru zájmu médií, a to i bulvárních médií i když to, co bylo publikováno, nebyla

kritika, ale nepravdivá informace, která byla protiprávním zásahem do osobnostních práv. Odvolací soud náhradu přiznanou soudem prvního stupně zvýšil, když uvedl, že je třeba vycházet i z preventivní úlohy zadostiučinění, tím spíše, když bulvární noviny věnují milionové částky na reklamu.

Dovolání žalobce bylo Nejvyšším soudem odmítnuto.

Žalobce podal ústavní stížnost, když především nesouhlasil s výší přiznané náhrady nemajetkové újmy v penězích. Ústavní soud ve shora citovaném nálezu mj. uvedl, že presumpcí ústavní konformity svobody projevu je chráněn toliko hodnotící úsudek, nikoli však tvrzení faktů, která v míře, v níž sloužila za základ kritiky, musí naopak důkazně prokazovat kritik sám. Prokázání tvrzených faktů kritikem samotným platí jako evropský ústavní standard (např. rozhodnutí Sněmovny lordů ze dne 28. 10. 1999 ve věci Reynolds v. Times News Papers Limited nebo rozhodnutí německého Spolkového ústavního soudu (BVerfG) ze dne 3. 6. 1980, 1 BvR 797/78 v případě Böll, který je potvrzován i judikaturou Evropského soudu pro lidská práva - viz např. rozhodnutí velkého senátu ze dne 17. 12. 2004 ve věci Pedersen a Badsgaard proti Dánsku a tam citovaná judikatura). Ústavní soud všeobecně odepírá ochranu sdělování vědomě nepravdivých informací. S oporou ve stanovisku amicus curiae Benátské Komise ze dne 17. 3. 2004, CDL-AD(2004)011), Ústavní soud vytvořil desetibodový test pro zkoumání ústavní aprobovatelnosti a legitimacy tvrzených faktů, které mají difamační potenciál:

- 1) Závažnost obvinění. Čím závažnější obvinění je, tím více byla veřejnost dezinformována a difamovaná osoba poškozena, pokud tvrzení není pravdivé.
- 2) Povaha informace a uvážení, do jaké míry je předmětný problém záležitostí veřejného zájmu.
- 3) Zdroj informace. Někteří šířitelé informace nemají přímou znalost o události. Někteří mají vlastní důvody rozmělnit informaci anebo jsou placeni za své příběhy.
- 4) Vynaložené úsilí a konkrétní kroky k ověření pravdivosti informace.
- 5) Status informace. Obvinění již může být předmětem vyšetřování, které vyžaduje ohledy.
- 6) Naléhavost záležitosti. Zprávy jsou často komoditou podléhající rychlé zkáze.

7) Zda byl žádán komentář od stěžovatele (žalobce). Ten může mít informace, kterými jiní nedisponují nebo které nesdělili. Oslovení stěžovatele (žalobce) nemusí být vždy nutné.

8) Zda médií šířené sdělení obsahovalo podstatu události viděné očima stěžovatele (žalobce).

9) Tón sdělení šířeného médií. Původce mediálně šířené informace může iniciovat diskusi nebo vyšetřování. Nemusí prezentovat obvinění jako sdělování faktu.

10) Okolnosti zveřejnění včetně jeho načasování.

Jinými slovy, vybočí-li publikovaný názor z mezí v demokratické společnosti obecně uznávaných pravidel slušnosti, ztrácí charakter korektního úsudku (zprávy, komentáře) a jako takový se zpravidla ocitá již mimo meze ústavní ochrany. Na nutnosti dbát těchto zásad nic nemění skutečnost, že jistá část tisku má sklon před fakty (ověřenými skutečnostmi) dávat přednost až "bombastické" síle výrazů, jimiž "své názory" tlumočí a prezentuje, neboť zasáhne-li do ústavně garantovaných práv jednotlivců nebo jiných ústavou či zákonem chráněných hodnot a zájmů, musí být připravena nést z takových jednání důsledky, byť má na nich založenou svou marketingovou strategii a dokonce i samotný účel své existence. Z toho důvodu je zcela nepřijatelné, pokud se tyto subjekty při takovém způsobu jednání, téměř permanentně zasahujícím do osobnostních práv jednotlivců, dovolávají ochrany svobodou projevu (svobodou tisku), neboť zlému úmyslu nelze v žádném případě takovou ochranu poskytnout.

Ústavní soud se v uvedeném nálezu dále obšírně zabýval okolnostmi, ke kterým je třeba přihlídnout při určení výše náhrady nemajetkové újmy, ale protože cílem této práce je stanovení mezí svobody projevu v tisku, tak se jimi nebudu blíže zabývat.

Co je zásadní v citovaném rozhodnutí, že Ústavní soud vymezil jednotlivé aspekty při zkoumání ústavní aprobovatelnosti a legitimacy tvrzených faktů, které mají difamační potenciál, ze kterých je třeba vycházet při poměrování mezi svobody projevu a práva na informace s právem na ochranu soukromí, rodinného života.

T. O. proti vydavateli periodika Reflex

Následující příspěvek je nálezem Ústavního soudu ze dne 10. 3. 2020 sp. zn. III. ÚS 2300/18⁶⁶. V tomto sporu se jedná také o střet práva na svobodu projevu a ochranu osobnosti, konkrétně ochranu jména, jak ji garantuje LZPS v čl. 10 odst. 1. Žalobcem je T. O. (dále „žalobce“), kontroverzní a zároveň známý politik a žalovaným je vydavatelství týdeníku Reflex CZECH NEWS CENTER, a. s. a jeho webové stránky, které pod toto vydavatelství spadají a které jsou notoricky známé provokativní kritikou veřejně známých osobností, která je často na hraně zákonnosti.

V tomto případě se jednalo o nadsázku spočívající ve zkomolení žalobcova jména, které se mohlo zdát jako hanlivé. Veřejné výstupy žalobce jsou hodnoceny a označeny za hloupé, neadekvátní a špatné, proto došlo ke spojení jména žalobce se slovem „pitomec“. Střetává se tedy svoboda projevu s ochranou jména a kritika jeho veřejných projevů a názorů, přičemž kritika přípustná je, zatímco nepřiměřená kritika – samoučelná a hanlivá se smyslem znevážit nebo urazit kritizovanou osobu se považuje za intenzivní excés (rozsudek NS ze dne 31.1.2007, sp. zn. 30 CDO 1941/2007, názor vyjádřený ve zmíněném rozsudku se sice týká televizního vysílání, ale lze jej vztáhnout na všechna média).

Obecné soudy se zabývaly tím, že veřejně známá osoba, zde konkrétně politik, musí snášet větší míru kritiky na politické scéně. Není tedy napadeno jeho soukromí, jako tomu bylo v předchozím případě, týkajícím se M.V.

Celý spor odstartovalo 13 článků vydaných v letech 2012 a 2013, ve kterých se o T. O. psalo jako o Pitomiovi a na pěti titulních stranách týdeníku mu byl přidělán klaunský nos a líčení. Žalobce na toto zareagoval žalobou k Městskému soudu v Praze, ve které se domáhal mj. omluvy na internetových stránkách www.reflex.cz kvůli komolení jména žalobce jako „Pitomio“ a zároveň zveřejnění omluvy v tištěném týdeníku Reflex, za označování žalobce jako „Pitomio“ a za zveřejňování upravené fotky žalobce, na které je mu přidělán klaunský nos a líčení, omluvy za zveřejnění omluvy za použití soukromé fotografie stažené

⁶⁶ Aktuálně | Ústavní soud. *Ústavní soud České republiky - oficiální webové stránky* [online]. Copyright © Ústavní soud, Joštova 8, Brno, Česká republika. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/aktualne/vyhlaseni-nalezu-ustavniho-soudu-sp-zn-iii-us-2300-18-dne-24-brezna-2020-rozhodnuti-zverejnene-s-tiskovou-zpravou>

z facebookového profilu žalobce, ke které byl přidán nepravdivý komentář a zároveň se omluvit za tvrzení, že byl žalobce poradcem politika J. P. a že mu zkrachovala cestovka pro plyšáky (dále jen „cestovka“) a náhrady nemajetkové újmy v penězích.

Žalovaný v reakci na to navrhl zamítnutí žaloby, neboť se domníval, že zobrazení žalobce jako klauna je karikaturou, která představuje hodnotící soud o žalobci a ta je chráněna svobodou projevu na ústavní i mezinárodní úrovni. Dále ve svém vyjádření uvedl, že žalobce jako politik je veřejně známou osobností, která dle judikatury Ústavního soudu musí snést větší míru kritiky. K označování žalobce jako „Pitomia“ žalovaný uvedl, že tato přezdívka není jeho výmyslem, protože je tak hojně nazýván na sociálních sítích a představuje hodnotový soud reagující na jeho veřejné vystupování. Závěrem žalovaný rovněž uvedl, že politické a soukromé vyjadřování žalobce vyvolává kontroverzi a následné pochybnosti o jeho způsobilosti zastávat veřejnou funkci a že použitá forma kritiky byla přiměřená extremistickému chování žalobce a je plně chráněna svobodou projevu.

Soud prvního stupně žalobě částečně vyhověl, když žalovanému uložil zveřejnit na internetových stránkách www.reflex.cz omluvu žalobci za zkomolení jeho jména. Uložil mu zdržet se používání jména žalobce jako "Pitomio" ve všech tištěných médiích a na internetových serverech patřících společnosti CZECH NEWS CENTER s dodatkem, že žalovaný tak může nadále o žalobci psát, pokud to bude projevem oprávněné kritiky. Ostatní nároky soud zamítl. Soud nařídil omluvu, protože mimo jiné shledal, že oslovení žalobce "Pitomio" je výrazem zesměšnění nebo ponížení žalobce, což představuje zásah do důstojnosti žalobce.

Městský soud dospěl k závěru, že zde vítězí ochrana osobnosti nad svobodou projevu. Ostatní body zamítl s odůvodněním, že pro karikaturu je typická nadsázka a přehánění. Proto rozhodl, že se v člancích a karikaturách jednalo o hodnotící soudy. Dále označil výraz „Pitomio“ za výraz expresivní, který nepatří mezi běžné výrazové prostředky, ale jeho užití není absolutně vyloučeno, pokud je použito účelně. Zároveň soud také uvedl, že expresivnost tohoto výrazu je snížena tím, že není uveden v plném tvaru (tj. pitomec) ale je to složenina vzniklá spojením s křestním jménem žalobce.

Žalobce podal odvolání k Vrchnímu soudu v Praze, v němž napadl všechny zamítavé výroky rozhodnutí soudu prvního stupně. Žalobce uvedl, že žalovaný

neprokázal, že byl poradcem J. P. a že by se měl za toto tvrzení omluvit. Pokud jde o krach cestovní kanceláře, tvrdil, že koupil akcie cestovní kanceláře, ale prodal je před krachem podniku, a proto utrpěl škodu, protože jeho jméno bylo s krachem podniku spojeno. Pokud jde o karikaturu klauna, poznamenal, že vyobrazení v tradičním japonském make-upu je šovinistické a nemělo by být chráněno v rámci svobody projevu.

Žalovaný se k odvolání vyjádřil a uvedl, že odvolání je nedůvodné, neboť lze dovodit, že se žalobce s J. P. setkával v otázkách cestovního ruchu, zval ho na jím pořádané akce a žalobce s ním skutečně sympatizoval. Pokud jde o zkrachovalou cestovku, žalovaný uvedl, že je nesporné, že pro tuto nyní již zkrachovalou cestovní kancelář pracoval, a proto může být stále relevantní v souvislosti s novinářskými zkratkami. Pokud jde o karikatury, žalovaný se plně ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně a odkázal na obdobnou judikaturu ESLP.

Odvolací soud napadený rozsudek potvrdil. Odkázal na rozhodnutí soudu prvního stupně, že je přípustné použít komické pojmenování žalobce, pokud je to v souvislosti s jeho názory, zatímco není přípustné ho tak nazývat samoúčelně. Pokud jde o karikatury, odvolací soud konstatoval, že jsou v mezích oprávněné kritiky, neboť sám žalobce se prezentoval jako vypravěč vtipů a jelikož je karikatura určená k určitému zesměšnění zobrazovaného, pak by její zákaz představoval neústavní omezení svobody projevu. Tento názor podporuje judikatura Ústavního soudu, na kterou bylo také odkazováno a ve které bylo poukazováno na to, že žalobce jako veřejně známá osoba musí snést větší míru kritiky a to i formou karikatury, jelikož má větší možnosti na tuto kritiku veřejně reagovat než průměrný občan. Na závěr také podpořil rozhodnutí soudu prvního stupně ohledně peněžitého zadostiučinění s tím, že nejsou splněny podmínky pro vyplacení požadované částky, protože intenzita kritiky je přiměřená kontroverznímu chování žalobce.

Proti tomuto rozhodnutí podal žalobce dovolání k Nejvyššímu soudu. Žalobci konkrétně vadilo, že soudy prvního i druhého stupně nepodrobily označení žalobce „Pitomio“ testu proporcionality, odchýlily se od zásady, že expresivní výrazy lze používat jen ve výjimečných případech. Žalobce dále konstatoval, že jde o spojení jeho jména a nadávky, což je to ve výsledku mnohem více urážející.

Nejvyšší soud dovolání nevyhověl. Při svém rozhodování nejprve zdůraznil význam práva na ochranu jména a zároveň uvedl, že stejně jako u jiných složek osobnosti jde i do této v určitých případech neoprávněně zasáhnout. Ti, kdo vystupují veřejně, by měli počítat s tím, že budou podrobena kontrole veřejnosti, která posuzuje jejich soukromé i veřejné výroky. Kritika se musí týkat veřejné činnosti, kterou dotyčná osoba vykonává. Důležité v tomto rozhodnutí je, že vzhledem k tomu, že předmětem karikatury je zobrazení osoby, které je zároveň součástí její osobnosti, může být analogicky předmětem karikatury i jméno osoby. Karikatura patří do podmnožiny hodnotících soudů, kde je předmětem kritiky nějaká typická vlastnost karikované osoby. Dále se uvádí, že karikatury musí být založeny na faktech, což bylo v tomto případě dodrženo, a že předchozí soudní řízení bylo vedeno správným způsobem a vedlo k nezpochybnitelnému výsledku.

Žalobce podal ústavní stížnost. Ústavní soud uzavřel, že podstatou ochrany jména podle čl. 10 odst. 1 LZPS, je právo každého člověka na to, aby byl bez ohledu na své společenské postavení označován vždy svým skutečným jménem. Proto má pro jednotlivce hluboký osobní význam, aby jeho jméno nebylo komoleno, zvláště pak do podoby evokující hanlivé označení. Svoboda projevu nemá vést k tomu, aby byla jakákoliv osoba, včetně osob veřejně činných – v očích veřejnosti samoučelně cíleně zesměšňována. Informování o věcech veřejných médií za použití prostředků dotýkajících se lidské důstojnosti, osobní cti či jména určité osoby nemůže být ospravedlněno ani snahou zabránit komukoliv získat mandát pro výkon veřejné funkce. Prosazování aktivistického přístupu nebo kampaně médií zaměřené na konkrétní osobu jen s cílem ji difamovat, nadto způsobem vybočujícím z obecně uznávaných pravidel slušnosti, a znevýhodnit ji tak v politickém boji o veřejnou funkci, nemůže požívat soudní ochrany. Přestože hodnotící soud na adresu veřejně činné osoby nelze jakkoli dokazovat, je nutné zkoumat, zda se zakládá na pravdivé informaci, zda forma jeho veřejné prezentace je přiměřená a zda zásah do osobnostních práv je nevyhnutelným průvodním jevem výkonu kritiky, tzn. zda primárním cílem kritiky není hanobení a zneuctění dané osoby.

Uvedenou kauzu jsem zpracovala, protože soud řešil dosud neřešenou otázku, a to zda lze spojení jména s nadávkou považovat za nezákonný zásah do osobnostních práv. Ústavní soud v dané věci zaujal názor, že každý člověk by měl být označován vždy svým skutečným jménem a že zkomolení jeho jména za účelem jeho zesměšnění nepožívá právní ochrany.

Všechna soudní rozhodnutí zastávají poměrně širokou svobodu projevu v tisku ve vztahu k veřejně činným osobám a zároveň stanoví jasné podmínky, za kterých se již nejedná o oprávněnou kritiku, ale o nezákonný zásah do osobnostních práv.

Mgr. P. P. proti vydavateli periodika Reflex

V předešlém případě jsem se zabývala politickou karikaturou, především karikaturou spojenou se jménem osoby veřejně činné. Již bylo řečeno, že do podmnožiny hodnotících soudů náleží i karikatura. Jedná se o jiný typ kritiky, který má svá kritéria hodnocení. Následující usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2246/12⁶⁷ se opět týká politické karikatury, žalobkyní je však osoba, které se, dle mého názoru, napadená karikatura týká pouze okrajově, jelikož má za cíl zesměšnit jejího manžela, který je politicky činnou osobou.

V uvedené věci se Mgr. P. P (dále jen „žalobkyně“), v té době manželka známého politika, který byl mj. předsedou vlády ČR, domáhala u soudu ochrany její důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti, jména a soukromí ve smyslu čl. 10 odst. 1 a 2 LZPS. Městský soud v Praze v r. 2009 zamítl její žalobu, jíž se domáhala proti žalované společnosti RINGIER ČR, a. s. (vydavateli periodika Reflex) omluvy za zveřejnění jejích karikatur v komiksu Zelený Raoul. Městský soud porovnáním obrázků a textu dospěl k závěru, že se v daném případě nejedná o hrubě pornografickou karikaturu stěžovatelky a jejího muže. Podle celkového smyslu by se mohlo eventuálně jednat o parodii na manžela stěžovatelky, že k erotickému vzrušení mu pomáhají věci, týkající se politiky. Karikatura podle soudu nepřekročila hranice přiměřenosti.

K odvolání žalobkyně odvolací soud – Vrchní soud v Praze – napadený rozsudek potvrdil. Ztotožnil se se závěry soudu prvního stupně, když vycházel z čl. 15 odst. 2 a čl. 17 LZPS zaručujících svobodu umělecké tvorby a svobodu projevu, za předpokladu, že by tato práva neměla překračovat hranice vymezené zejména chráněnými celospolečenskými zájmy a hodnotami, mezi něž jednoznačně patří i oprávněné zájmy fyzických osob podle čl. 10 LZPS, zejména právo na zachování lidské důstojnosti, osobní cti, na ochranu před zasahováním do

⁶⁷ NALUS - databáze rozhodnutí Ústavního soudu. *Usnesení sp. zn. I. ÚS 2246/12 ze dne 14. 4. 2014* [online]. Dostupné z: https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-2246-12_1

soukromého a rodinného života. Při posuzování vyváženosti uvedených zpráv soud přihlédl k tomu, že žalobkyni bylo třeba v době tvrzeného neoprávněného zásahu považovat za osobu veřejného zájmu, která musí strpět vyšší hranice kritiky, do níž patří i zpodobňování formou karikatury, výtvarného žánru, jehož účelem je zvýrazňování nápadných znaků určitých lidí, zveličování a ironizování.

Nejvyšší soud dovolání žalobkyně odmítl. Odkázal přitom na svoji judikaturu v obdobných věcech a zejména na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, např. Feldek proti Slovensku, č. 29032/95 či Perna proti Itálii, č. 48898/99.

Žalobkyně v ústavní stížnosti zejména uvedla, že při posouzení souboru předmětných karikatur v komiksu, který nese název "Paroubkovy erotické fantazie", soudy opomenuly, že zde jde o střet dvou ústavou chráněných práv a svobod, a sice práva na zachování lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti, jména a soukromí a práva na svobodu projevu. Při kolizi dvou ústavních práv je věcí obecných soudů, aby s přihlédnutím k okolnostem každého případu zvážily, zda jednomu právu nebyla bezdůvodně dána přednost před druhým. Podle názoru žalobkyně soudy paušalizovaly uveřejnění karikatury vulgárně zesměšňující počátek jejího těhotenství při pohlavním styku s manželem na běžný případ karikatury veřejně známé osoby, přičemž nerespektovaly ochranu práva těhotné ženy a jejího soukromí, jakoby karikatura požívala absolutní ústavní ochrany. Uveřejnění fotografie či vyobrazení osoby spadá vždy do oblasti jejího soukromého života, a to včetně vyobrazení politiků, pokud jde o snímky z jejich soukromého života. Co se týče ochrany svobody projevu, ESLP zdůrazňuje, že novináři musejí být v dobré víře, že informace jimi uveřejněné jsou pravdivé, podložené a že přispějí k debatě ve veřejném zájmu, což u autora předmětného komiksu splněno nebylo. Soudy podle žalobkyně, která jinak nepopírá své postavení veřejně známé a činné osoby, nevzaly v potaz, že i "politici a osoby veřejně činné mají osobnost, do které může být neoprávněně zasaženo a mají nárok na ochranu svého soukromí". Pokud tedy soudy dovodily, že předmětem komiksu nebyla žalobkyně, nýbrž její manžel a že jde o politickou satiru, je žalobkyně naopak toho názoru, že zesměšněním manžela došlo i k zásahu do jejího soukromí.

Žalovaný se k ústavní stížnosti vyjádřil, že se obecné soudy posuzovanou problematikou zabývaly v celém rozsahu, naznačeném judikaturou Ústavního soudu a to intenzitou projevu jak s přihlédnutím ke zvláštnostem kritiky a

karikatury, tak s přihlédnutím k osobě žalobkyně, která do značné míry sama učinila svůj soukromý život věcí veřejnou. Zdůraznil, že svoboda projevu zahrnuje rovněž svobodu uměleckého vyjádření a soudům nelze vytýkat, že by nevezaly zřetel na ústavněprávní povahu věci.

Žalobkyně reagovala podáním, že "soudy při svém paušálním rozhodování o žalobě na ochranu osobnosti veřejně známé osoby nepřihlédly vůbec k ústavou chráněnému soukromí žalobkyně, týkající se okamžiku a okolnostem početí jejího dítěte". Žalobkyně zdůraznila, že komiks je založen na nepravdivém tvrzení, kterým je znázornění početí potomka, přičemž je evidentní, že autor nemohl vědět jak, kdy a kde k takovému aktu došlo. Také vybočil z mezí obecně uznávaných pravidel slušnosti když, byť formou karikatury, znázornil intimní akt, a učinil tím z otěhotnění žalobkyně frašku a veřejnou věc. Kritik se při svém hodnocení musí vyvarovat všeobecných soudů a nesmí urážet a zostuzovat, čehož se autor vytvořením komiksu v takové podobě dle žalobkyně dopustil. Pokud měl být předmětem kritiky manžel žalobkyně, soudy nepřihlédly vůbec k tomu, že napadená karikatura se primárně věnuje jejímu otěhotnění.

Ústavní soud se ve svém rozhodnutí zabýval poměřováním v konfliktu stojících dvou ústavních práv. Uvedl přesvědčení, že každý názor, stanovisko nebo kritika, vyjádřené jakoukoli formou, jsou vzhledem k významu svobody projevu v demokratickém právním státě zásadně přípustné a jakékoli omezení této svobody je proto výjimkou, kterou lze ospravedlnit jen zvláště kvalifikovanými okolnostmi s tím, že je již obecně přijímáno, že osoby veřejně činné, tedy politici, veřejní činitelé i mediálně známé osoby musí akceptovat větší míru veřejné kritiky než jiní občané.

Na tomto principu je jednoznačně postavena i judikatura zřejmě nejinspirativnějšího soudu v euroatlantické oblasti, Nejvyššího soudu USA, např. kauzou *New York Times Co. v. Sullivan* 376 U. S. 254 (1964), jakož i Evropského soudu pro lidská práva (např. věc *Lingens* proti Rakousku) či německého Spolkového ústavního soudu. Nadnesené a přehánějící názory, polemická, kontroverzní, či šokující tvrzení, zahrnující i názory někoho urážející, jsou-li proneseny v širokém rámci veřejné a politické debaty, jsou názory ústavně chráněnými. V souladu s uvedenou judikaturou se svoboda projevu vztahuje nejen na informace nebo myšlenky, jakož i umělecká díla příznivě přijímaná či považovaná za neškodná či bezvýznamná, ale i na ta, která zraňují, šokují nebo

znepokojují: tak to vyžaduje pluralita, tolerance a duch otevřenosti, bez kterých, jak lidstvo v dějinách poznalo, není demokratické společnosti.

Karikatury žalobkyně i jejího manžela ve sporném komiksu vskutku nejsou k oběma protagonistům příliš laskavé. Zde je však namístě položit si spíše řečnickou otázku, existuje-li vůbec něco takového, jako "laskavá politická karikatura". Že karikatura někoho více či méně zesměšňuje, to je dáno již její povahou jako výtvarného díla a účelem, pro který bývá vytvořena. Ani karikatura jistě nepoživá absolutní ústavní ochrany, ústavní meze tohoto žánru jsou však samozřejmě mnohem širší než meze, které je nutno vztáhnout např. na fotografie, zejména pokoutně získané, různě kaširované či fotomontáží upravované a pak zveřejňované v bulvárním tisku, často spolu s vymyšlenými historkami, které se však tváří jako skutečné.

Co se týče názoru, který žalobkyně zjevně zastává, totiž že i na karikaturu nutno vztáhnout požadavek, aby byla pravdivá, přiměřená, podložená a přispívala k debatě ve veřejném zájmu, což se prý v daném případě nestalo, nezbyvá než znovu poukázat na specifika politické karikatury, žánru na pomezí umění, satiry, kritiky a žurnalistiky, pro kterou je typické, že pomocí mnohdy ostré ironie a zveličování určitých charakterových a tělesných rysů karikované osoby kritizuje jeho politické chování. "Uměřený či korektní karikaturista" je termín, obsahující v sobě zřejmě stejný rozpor v samotném pojmu jako shora uvedené slovní spojení "laskavá politická karikatura".

Politická karikatura je naopak vždy hodnotovým soudem, formou - z povahy věci - nelaskavé kritiky mocných, kterou je ve svobodné společnosti jako užitečnou společenskou satiru nutno podporovat. Jak vyplývá z dlouholeté judikatury ESLP, hodnotový soud a tvrzení skutečnosti se zásadním způsobem liší. Zatímco existence skutečností může být prokázána, pravdivost hodnotových soudů není dokazatelná, neboť hodnotové soudy nepopisují skutečnost, ale naopak ji více či méně volně interpretují (viz např. již zmíněnou věc Lingens proti Rakousku, 1986). Zatímco tvrzení určitých nepravdivých skutečností samo o sobě lze zakázat, vyslovování názorových soudů, byť kontroverzních, zásadně požívá ústavní ochrany. To neznamená, že hodnotové soudy jsou zcela nenapadnutelné v rámci řízení na ochranu osobnosti, třeba však mít neustále na mysli, že mantinely ústavně přípustné veřejné kritiky, projevené formou politické karikatury, jsou velmi široké. Nadto Ústavní soud ve svém rozhodnutí konstatoval, že sama žalobkyně se veřejně

prezentovala a že měla možnost veřejně projevit svůj nesouhlas a tím se domoci satisface.

Uvedené rozhodnutí Ústavního soudu pečlivě rozebírá úlohu a meze karikatury ve společnosti s tím, že politická karikatura nemůže být lichotivá a laskavá, ale že se u ní předpokládá určitá míra polemiky, kontroverze, či šokujícího tvrzení, zahrnující i názory někoho urážející.

Ing. M. Š. proti vydavateli periodika Respekt

Posledním příspěvkem je nález Ústavního soudu ze dne 4. 4. 2005 sp. zn. IV. ÚS 146/04⁶⁸.

Předmětem žaloby podané dne 31. 1. 2001 u Městského soudu v Praze byl neoprávněný zásah vydavatele periodika spočívající v tom, že v č. 29/2000 týdeníku Respekt byl dne 18. 9. 2000 uveřejněn článek "Všichni premiérovi gangsteři" s karikaturou pana Ing. Š. V tomto článku byly mimo jiné zveřejněny informace o tom, že pan Ing. M. Š. zaměstnává gangstery, s kterými navazuje kontakty v USA, které pak spolu s českou vládní delegací vozí k tajuplným kšeftům, např. do embargovaného Iráku.

V č. 40/2000 týdeníku Respekt byl dne 25. 9. 2000 uveřejněn článek "Mario z hotelu Marriot". Tento článek obsahoval informace o tom, že BIS měla podivné kontakty s panem Ing. M. Š. Za uvedený neoprávněný zásah se žalobce domáhal po žalovaném omluvy, která měla být uveřejněna ve stejném týdeníku. Městský soud žalobě vyhověl s tím, že nebyly prokázány žalovaným tvrzené skutečnosti. Vrchní soud v Praze jako soud odvolací zčásti změnil výrok týkající se požadované omluvy, jinak rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil. Odvolací soud rovněž shledal nepravdivost tvrzení o žalobci uvedených v předmětném článku. Ohledně karikatury v podobě oznámení o pátrání po zločinci imitujícího dobu Divokého Západu s vyobrazením žalobce a připojeným nadpisem "Všichni premiérovi gangsteři" se odvolací soud ztotožnil s názorem nalézacího soudu, že karikatura překročila míru akceptovatelné ironie a nadsázky, neboť pro průměrného rozumně

⁶⁸ NALUS - databáze rozhodnutí Ústavního soudu. *Nález sp. zn. IV. ÚS 146/04 ze dne 4. 4. 2005* [online]. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=4-146-04>

uvažujícího čtenáře nemuselo být zřejmé, že jde o věc smyšlenou, nevážnou, naopak mohla vést k přesvědčení, že žalobce je hledaným zločincem.

Dovolání žalobce Nejvyšší soud ČR odmítl.

Žalovaný podal ústavní stížnost, v níž polemizoval se závěry obecných soudů týkajících se neoprávněného zásahu do osobnostních práv žalobce; obecným soudům vytýkal, že nesprávně posoudily karikaturu jako skutkové tvrzení. Karikatura je hodnocením, jímž byla vyslovena kritika žalobce jako veřejné osoby pro lehkovážný přístup k otázce, zda pan J. je či není trestně bezúhonný. Za jediné kritérium pro posouzení karikatury žalovaný připouští hodnocení, zda je výtvarné ztvárnění provedeno tak, že průměrně rozumově vyspělému jedinci je zřejmé, že se jedná o vtip, tedy o něco smyšleného, nevážného. Čtenáři měli také možnost obsah karikatury dohledat v příslušném článku, protože karikatura na úvodní stránce byla vždy spojena s nadpisem článku, který byl obsažen v daném čísle týdeníku.

Ústavní soud se ve svém rozhodnutí zabýval mezemi svobody projevu a tisku ve vztahu k ochraně osobnostních práv. Konstatoval, že k problematice svobody projevu existuje bohatá judikatura ESLP, v níž je vyzdvižen význam zmíněné svobody, jakož i určeny její meze, které jsou dány nutností respektovat jednak společností chráněné zájmy vymezené článkem 10 odst. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a jednak práva třetích osob. ESLP zdůrazňuje roli svobody projevu jako jednoho ze základních kamenů demokratické společnosti. Svoboda projevu platí nejen pro informace nebo myšlenky, přijímané příznivě či považované za neškodné či nedůležité, ale rovněž pro ty, které jsou nepříjemné, což je argumentace shodná jako v případě H. V. proti J. R.

Tyto principy nabývají zvláštní důležitosti, pokud jde o tisk. Tisk sice nesmí překračovat vymezené hranice mj. z důvodu ochrany dobré pověsti jiných, nicméně na něm spočívá úkol šířit informace a myšlenky týkající se politických záležitostí, jakož i témat z ostatních oblastí veřejného zájmu. Nejenže úlohou tisku je šíření informací a myšlenek, veřejnost má současně právo tyto přijímat (rozsudek ve věci Lingens proti Rakousku ze dne 8. 7. 1986, č. 09815/82).

Tisk bývá také titulován hlídacím psem demokracie, neboť tím, že informuje o záležitostech veřejného zájmu, zároveň upozorňuje na negativní jevy ohrožující chod demokratické společnosti; informace může být podnětem pro adekvátní nápravu ze strany příslušných orgánů či vyvolat určité vzepětí veřejnosti

vyjadřující nespokojenost s momentálním stavem, které může vést k rychlejšímu odstranění negativ. Otevřenost odlišným názorům a kritickým pohledům skýtá obohacení společnosti, dostatek informací může napomáhat k bourání názorových stereotypů a podporovat zvýšení tolerance. V neposlední řadě svoboda projevu a právo na informace výrazně přispívají k osobnímu růstu jedince jak v oblasti intelektuální, tak osobnostní, což je taktéž v zájmu otevřené demokratické společnosti.

Svoboda projevu však není bezbřehá; meze svobody projevu jsem již v práci rozebírala. V tomto případě vzniká konflikt mezi svobodou projevu ve smyslu článku 17 a právem na ochranu cti a dobré pověsti podle článku 10 Listiny. K této problematice se Ústavní soud vyjádřil a konstatoval, že při střetu základního politického práva na informace a jejich šíření s právem na ochranu osobnosti a soukromého života, tedy základních práv, která stojí na stejné úrovni, bude vždy věcí nezávislých soudů, aby s přihlédnutím k okolnostem každého jednotlivého případu pečlivě zvážily, zda jednomu právu nebyla nedůvodně dána přednost před právem druhým.

Při zkoumání přiměřenosti konkrétního výroku je třeba v první řadě odlišit, zda se jedná o skutkové tvrzení, nebo hodnotící soud, neboť podmínky kladené na přípustnost každé z těchto kategorií se liší.

Práva na ochranu osobnosti se mohou samozřejmě domáhat i politikové a ostatní veřejně činné osoby, měřítko posouzení skutkových tvrzení a hodnotících soudů jsou však v jejich případech mnohem měkčí ve prospěch novinářů a jiných původců těchto výroků. Argumentace je shodná jako ve všech zde uvedených případech, týkajících se výstupů veřejně činných osob.

Ochrana osobnosti se vztahuje i na politiky, dokonce i tehdy, kdy nejednají jako soukromé osoby, avšak v takových případech požadavek zmíněné ochrany musí být poměřován ve vztahu k zájmu na otevřené diskusi o politických tématech (rozhodnutí ve věci Lingens).

K jednotlivým tvrzením a hodnotícím soudům uvedl Ústavní soud mj. že povinnost omluvy za uveřejnění informace o žalobcových kontaktech s gangstery nelze postavit na skutečnosti, že žalobce o trestní minulosti M. J. nevěděl. Úkolem tisku je informovat veřejnost o věcech pro ni důležitých a zajímavých a mezi ně

nepochybně patří informace o osobách, s nimiž se stýká osoba veřejně činná, a to z důvodů výše uvedených.

Rovněž závěr nalézacího soudu, že nebylo prokázáno, že se M. J. dopustil takových trestných činů, na základě kterých by ho bylo možno označit za gangstera, je chybné. Obecně je gangster chápán jako bandita, lupič, tedy jako osoba páchající majetkovou trestnou činností nebo trestnou činností směřující proti svobodě jednotlivce. Označení M. J. gangsterem je danému případu přiměřené, protože tak označuje osobu, která spáchala majetkový trestný čin. Toto označení v sobě obsahuje i určitou hodnotící, až provokativně působící složku, jejímž prostřednictvím mají být čtenáři vyvedeni ze stavu lhostejnosti ke skutečnosti, že vysoký státní úředník udržuje kontakt s osobou spáchavší trestný čin.

S ohledem na výše uvedený rozbor Ústavní soud dospěl k závěru, že údaj, že žalobce navazuje kontakty s gangstery v USA, nebyl způsobilý žalobce urazit, neboť forma jeho prezentace je pro danou situaci akceptovatelná. Ke zveřejněné karikatuře se vyslovil tak, že náleží do podmnožiny hodnotících soudů, jedná se o jiný způsob kritiky, jež svým terčem činí určitý charakterový rys, tělesnou vlastnost, čin konkrétní karikované osoby, na který pomocí ironie a nadsázky upozorňuje a tímto způsobem kritizuje. Umění karikaturisty není v tom být přiměřený a nestranný, ale právě v tom, že je ostrý a jednostranný (Herczeg, J.: Meze svobody projevu, Nakladatelství Orac, Praha 2004, s. 71). Ovšem i karikatura musí spočívat na reálném základě, byť minimálním.

Vzhledem k tomu, že karikatura používá výrazových prostředků sobě vlastních, je třeba na způsob, jímž se vyjadřuje, nahlížet shovívavěji, nelze však připustit, aby zcela zjevně přesáhla meze přiměřenosti v poměru ke sledovanému cíli kritiky (tzv. intenzivní exces, popsáno v případě T. O. proti vydavateli periodika). Otištěnou kresbou karikaturista vyjádřil své rozhořčení nad poněkud problematickými známostmi vysokého státního úředníka.

Ústavní soud dospěl k závěru, že způsob vyjádření v periodiku nevykročuje z mezí přijatelné kritiky a není s to v průměrně uvažujícím čtenáři vyvolat dojem, že žalobce je stíhaným zločincem, a takto se dotknout jeho osobnostní integrity. Je obecně známo, že podobné oznámení o hledání zločince bývalo vyvěšováno v USA v době tzv. Divokého Západu, tedy v podmínkách, které nemají souvislost s dějinami na území České republiky, přičemž s žádným podobným oznámením se

zde nebylo možno setkat, a proto je obyčejnému čtenáři zřejmé, že k takové kresbě čerpající inspiraci z westernových filmů a dobrodružné literatury není možno přistupovat seriózně.

Závěrem shrnu, že ochrany osobnosti se mohou samozřejmě domáhat i politikové a ostatní veřejně činné osoby, ale musí snášet větší míru kritiky než běžní lidé.

3.2 Svoboda tisku v judikatuře ESLP

Evropský soud pro lidská práva (dále „ESLP“) patří do kategorie mezinárodních soudů a je jednou z institucí, která byla předurčena k tomu, aby chránila a kontrolovala dodržování práv zaručených Úmluvou (1950). Zároveň je také nejznámějším orgánem Rady Evropy. Od přijetí Protokolu č. 11 v roce 1993, se ESLP stává permanentním soudem se sídlem ve Štrasburku. Jeho úkolem je řešit jak mezinárodní spory, tak i stížnosti jednotlivců, pokud takový jednotlivec neúspěšně vyčerpal všechny možnosti obrany svých práv v národní soustavě soudů. Stížnost k ESLP může tedy podat jak smluvní stát (mezistátní stížnost), tak fyzická či právnická osoba (individuální stížnost). Individuální stížnost může být podána pouze v takovém případě, pokud má stěžovatel za to, že mu bylo zasaženo do základního práva chráněného Úmluvou orgánem veřejné moci. To vše v rámci interpretace a aplikace článků Úmluvy.

Jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, svoboda tisku není Úmluvou explicitně zakotvena. Svoboda tisku je tak obecně chráněna čl. 10, který obsahuje právo na svobodu projevu. ESLP se k čl. 10 a svobodě tisku vyjadřuje poměrně často. Při svém rozhodování v konkrétních případech s touto materií vychází z toho, že svoboda projevu je především reprezentována svobodou tisku.⁶⁹ Primárním úkolem svobody tisku je sdělovat, potažmo šířit myšlenky a informace nezávisle, v prostoru určeném hranicemi dalších práv (např. osobnostní práva). Obrovský vliv při šíření informací mají především média (rozhlas, televize, tisk apod.). Média dávají lidem možnost seznámit se s dostupnou informací, zhodnotit ji, utvořit si vlastní náhled na věc a dalším rozhodováním se participovat na veřejném poli a činit vlastní politická rozhodnutí.

⁶⁹ HERCZEG, J. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004, s. 30. Knihovnička Orac. ISBN 80-86199-94-0.

V následující kapitole budu analyzovat rozsudky ESLP, týkající se střetu práva na svobodu tisku s ostatními právy. Bude se většinou jednat o rozsudky s významným přesahem do práva České republiky, neboť na tyto rozsudky české soudy ve svých odůvodněních odkazují.

Peter Michael Lingens proti Rakousku

Lingens v. Rakousko byl případ Evropského soudu pro lidská práva z roku 1986⁷⁰, který omezil zákony o pomluvě z důvodu ustanovení článku 10 Evropské úmluvy o lidských právech o svobodě projevu. Tento případ je považován za přelomový, dokonce na něj judikatura vnitrostátních soudů odkazuje dodnes. Před tím, než případ více přiblížím, bych chtěla nastínit události, které sporu předcházely. Tyto dobové souvislosti shledávám podstatnými k lepšímu pochopení problematiky.

V roce 1975 proběhly v Rakousku říjnové volby do parlamentu, které drtivě vyhrála Rakouská socialistická strana pod vedením Bruna Kreiského (dále „Kreisky“). Na druhém místě skončila Rakouská liberální strana pod vedením Friedricha Petera (dále „Peter“).

Čtyři dny po volbách byl Peter obviněn Simonem Wiesenthalem (dále „Wiesenthal“), předsedou Židovského dokumentačního střediska z toho, že za druhé světové války sloužil v první pěchotě brigády SS, která se podílela na vyvražďování civilistů v Rusku. Peter v reakci na to potvrdil, že ve zmíněné jednotce sloužil, odmítl však, že by se na krutostech sám podílel. Wiesenthal poté opáčil, že nic takového netvrdil.

Kreisky, který byl hned druhý den po obvinění Petera na toto téma dotázán, svého politického kolegu vehementně bránil a organizaci a činnost Wiesenthala, ač sám židovského původu, označil za „politickou mafii“ s „mafíánskými způsoby“.

Žurnalista Peter Michael Lingens (dále „Lingens“) v rakouském časopisu Profil uveřejnil v reakci na tyto výroky dva články. V prvním, pod názvem „Případ Peter“, detailně popsal, čeho se za války dopouštěla zmíněná pěchota a jakým způsobem se Peter angažoval v zastavení trestních stíhání jeho spolubojovníků. Nakonec poukázal na samozřejmost presumpce nevinoty, neboť Peterovi nebylo nic

⁷⁰ HUDOC - European Court of Human Rights [online]. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-100217%22%7D>

dokázáno, ovšem i tak s jeho minulostí by měl být diskvalifikován z ucházení se o jakoukoliv veřejnou funkci.

Druhý článek vyšel pod názvem „Jak se smířit s nacisty?“. Zde byly vyčteny Kreiskému jeho výroky s ohledem na jeho vliv ve společnosti. Poté Lingens Kreiskému prostřednictvím zmíněného článku vzkázal, že ke smíření se s minulostí není potřeba bratříčkování se s bývalými nacisty. Dále vyčetl celé společnosti, že se schovává za principem kolektivní viny a nevinu, což vede k nedostatečnému poukazování na vinu jednotlivce. Právě toto tvrzení ukázal na konkrétním případě Petera, kdy jeho úloha nesmí být bagatelizována tím, že byl jeden z mnoha vojáků. I on prokazatelně sloužil ve speciální jednotce, do které vojáci nebyli nuceni nastoupit, ale naopak se do ní museli aktivně přihlásit. Na konci vyjádřil znepokojení nad tím, že pro obyvatele Rakouska je u politiků větším prohřeškem možná ekonomická kriminalita, než jejich nacistická minulost a vyzval Petera k demisi.

V reakci na tyto články podal Kriesky podnět k zahájení trestního stíhání Lingense, a to pro trestný čin pomluvy. Toho se měl dopustit tím, že popsal Kreiského veřejný postoj vůči bývalým nacistům jako „čirý oportunismus“, který je nemorální a nedůstojný. Lingens byl následně obžalován, souzen a odsouzen k zaplacení peněžité pokuty ve výši 20 000,- šilinků, jelikož se mu dle rakouských soudů nepodařilo prokázat pravdivost informací uváděných v článcích a svou kritikou rovněž překročil meze přípustné kritiky. Lingens soudy nepřesvědčil, že se jednalo o hodnotící soud, u kterých z vlastní podstaty nejde prokázat pravdivost. Zmíněné články byly následně zabaveny.

Lingens se poté neúspěšně odvolával ke všem instancím v rámci rakouské soudní soustavy. Tvrdil, že uložení pokuty a zabavením článků bylo zasaženo do práva na svobodu projevu dle čl. 10 Úmluvy. Následně podal stížnost k ESLP, ve které se domáhal určení, že mu bylo nezákonně zasaženo do svobody projevu a že jeho odsouzením porušilo Rakousko, coby smluvní stát Úmluvy, povinnosti, které mu Úmluva ukládá. Lingens podal stížnost roku 1982 a ESLP se jí začal zabývat v roce 1983.

ESLP měl v této situaci nelehkou úlohu. Musel vážit dvě Úmluvou chráněná práva, a to právo na svobodu projevu s právem na ochranu soukromého života.

Svoboda projevu je jedním ze základních pilířů demokratické společnosti sloužící k rozvoji jednotlivce a svoboda projevu chrání i urážející, šokující nebo znepokojující výroky. Svoboda tisku je klíčový prostředek pro společnost, jak zjistit názory politicky činných osob a tudíž je nutným článkem demokratické politické diskuze. ESLP z toho dovodil, že hranice přijatelné kritiky u politicky činných osob je vyšší než u soukromých osob. Lingens svými výroky reagoval na veřejné výpady Kreiského proti Wiesenthalovi, a tak touto reakcí nemohlo být zasazeno do práva na ochranu soukromého života. Vzhledem k veřejnému fungování dotčené osoby, které se článek týkal, soud došel k závěru, že publikování takových informací tíhne více k udržení svobodného tisku a obsah týkající se politických lídrů (i bývalých) smí obsahovat věci, které působí na dotčeného urážlivě nebo znepokojivě.

Politik, na rozdíl od osob soukromých, předkládá svou práci a své názory veřejnosti a musí počítat s tím, že sklídí vyšší míru kritiky, a proto musí být vůči svým kritikům tolerantnější. Výrazy, za které byl Lingens odsouzený, reagovaly na politické otázky veřejného zájmu a vyvolaly početné diskuze o politických tématech. Nakonec soud uvedl, že je třeba pečlivě rozlišovat mezi tvrzením faktu a hodnotícím soudem, neboť zatímco u tvrzeného faktu je možné a nutné jeho pravdivost dokázat, protože má vysoký stupeň přesvědčivosti, tak u hodnotícího soudu nikoliv, neboť vychází ze subjektivního vnímání reality. ESLP uvedl, že Lingens pro svůj hodnotící soud měl dostatek informací z veřejných vyjádření Kreiského a jednal nepochybně v dobrém úmyslu.

Z výše uvedených úvah dospěl ESLP k závěru, že zásah do výkonu svobody projevu Lingense byl nepřijatelný v demokratické společnosti, když byl přiměřený vůči sledovanému legitimnímu cíli. Lingens tak svými články pouze dával podněty k veřejné diskuzi a případná konfiskace autorových článků by mohla být brána jako určitá forma cenzury. Došlo tedy k porušení čl. 10 Úmluvy a Rakousko je povinno vyplatit Lingensovi 284 538,60 šilinků jako spravedlivé zadostiučinění.

ESLP dále uvedl, že „právě použití silnějších výrazů v diskusi o věcech obecného zájmu může být prostředkem, jak vyjádřit svůj nesouhlas s určitým jednáním, a mělo by být omezeno jen v případech, kdy použité výrazy jsou zcela neúměrné legitimnímu cíli kritiky“. Svoboda tisku je pro veřejnost jedním z nejlepších instrumentů jak hodnotit a poznávat názory a myšlenky veřejných osobností. ESLP tímto rozhodnutím deklaroval další význam čl. 10, kdy v něm

obsáhl také svobodu tisku jako „hlídačeho psa demokracie“, jehož význam jsem zmínila v případě Ing. M. Š. proti vydavateli periodika.

K postavení tisku jako hlídače demokracie se vyjadřuje např. i rozsudek ESLP ve věci Thorgeir Thorgeirson proti Islandu ze dne 25.6.1992⁷¹: i když tisk nesmí překročit pevně vymezené hranice, zejména porušit ochranu cti třetích osob, přísluší mu nicméně sdělovat informace a myšlenky veřejného zájmu. K jeho funkci rozšiřování informací se pojí právo veřejnosti je obdržet. Kdyby tomu bylo jinak, nemohl by tisk hrát svou důležitou roli hlídače, neboli hlídačeho psa.

Kauzu jsem podrobně vypracovala z důvodu, že na tento případ velmi často odkazují obecné soudy i Ústavní soud ČR při rozhodování o střetu práva na svobodu projevu a práva na soukromí. Případ Lingens proti Rakousku je důležitý, protože ESLP podrobně vysvětlil, jak silnou a důležitou roli hraje právo na svobodu projevu v tisku v demokratické společnosti a jak důležité a užitečné je toto právo pro rozvoj jednotlivce i celé společnosti. ESLP ve svém rozsudku rovněž dospěl k závěru, že veřejné osoby, zejména významní a nekonvenční politici, jsou vystaveni vyšší míře kritiky, což způsobilo revoluci v řešení podobných sporů ve všech smluvních státech Úmluvy. Závěrem bych dodala, že Lingens byl obviněn a souzen trestním soudem a podle rakouského trestního práva mu za jeho výroky mohl být uložen nepodmíněný trest, neboť se dopustil trestného činu pomluvy v tisku. V tomto směru spatřuji význam zmíněného rozhodnutí o to důležitější, protože kdyby stížnosti nebylo vyhověno, hrozilo by, že za ostrou kritiku veřejně činných osob by mohli být novináři trestně postihováni.

Miguel Castells proti Španělsku

Rozhodnutí ESLP ve věci Castells v. Španělsko je považováno za jedno z nejdůležitějších. ESLP do jisté míry stanovil přípustnost veřejné kritiky vládních představitelů bez hrozby sankcí.⁷²

Případ odstartovaly události v roce 1979, krátce po pádu režimu generála Franca. V té době Miguel Castells, španělský právník a senátor bojující za

⁷¹ DOLEŽÍLEK, Jiří. *Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti*. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. Judikatura (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-074-6.

⁷² HUDOC - European Court of Human Rights [online]. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-155977%22%5D%7D>

nezávislost území Baskicka, zveřejnil v jednom španělském týdeníku článek o členech španělské vlády. Obvinil je z podpory vražd a teroru proti baskickým separatistům. Kritizoval také vládu za to, že nepřijala adekvátní opatření, aby těmto činům zabránila.

Vláda v reakci na to Castellse obvinila z urážky a následně byl odsouzen k jednomu roku odnětí svobody. Castells se hájil tím, že předloží důkazy, na nichž založil svou zveřejněnou kritiku. Španělské soudy to však odmítly. Castells uspěl až u ESLP (tehdy Evropské komise).

Soud rozhodl, že byl porušen článek 10 Úmluvy, neboť svoboda slova je nezbytná pro utváření politického názoru. ESLP vážil závažnost destabilizujícího účinku článku na vládu a ochranu svobody projevu; odůvodnění ESLP ve prospěch stěžovatele vycházelo z vědomí demokratických principů státu, jejichž základem a motorem dalšího rozvoje je svoboda projevu. V souvislosti s pluralismem a tolerancí mohou některé výroky šokovat. Veřejný subjekt (kterým Castells byl) má stejné podmínky pro výkon svobody projevu jako kterýkoli jiný občan; zastupuje veřejnost a má také možnost nabídnout své názory a myšlenky k veřejné diskusi a vyvolat další diskusi.

Skutečnost, že stěžovatel nevystoupil před španělským senátem, ale využil prostředků zveřejnění v periodiku, byla věcí jeho vlastní volby. Podle ESLP je kritizovaný orgán veřejné moci samozřejmě oprávněn se k takové kritice vyjádřit, nikoliv však prostředky nejvyšší právní síly (cestou trestního práva), pokud je možné využití dalších prostředků k vyjádření se k věci (např. podat vysvětlení a důkazy o opaku). Závěrem ESLP konstatoval, že hranice, kam až může kritika orgánů veřejné moci sahát, jsou mnohem širší než u soukromých subjektů. Jinými slovy, ESLP je při posuzování kritiky zástupců veřejnosti benevolentnější a poskytuje jí více prostoru, než kritice neveřejných subjektů.

Roger Fressoz a Claude Roire proti Francii

Tento případ se týkal konfliktu mezi právem na ochranu soukromých informací a právem na zveřejnění informací ve veřejném zájmu. ESLP k tomuto případu správně přistoupil komplexně, kdy nejenže vyvažoval konflikt mezi oběma právy, ale také zohlednil aktuální společenský kontext a souvislosti mezi

zveřejněnými informacemi a probíhající diskuzí. Konečné rozhodnutí ESLP⁷³ spatřují jako průlomové z toho důvodu, že bylo dovozeno, že novinář zveřejněním informací přispěl k veřejné debatě a že zveřejněním důvěrných informací nepřekročil meze svobody projevu ani se nedopustil trestného činu.

V září 1989 vypukla ve francouzské automobilce Peugeot bouřlivá debata, když dělníci požadovali zvýšení mezd, což vedení automobilky v čele s předsedou představenstva a ředitelem Jacquesem Calvetem (dále „Calvet“) neakceptovalo. V reakci na nezvýšení mezd uveřejnili novináři Roger Fressot (dále „Fressot“) a Claude Loire (dále „Loire“), kteří v té době pracovali pro satirický týdeník *Le Canard enchaîné*, článek s názvem „Turbo zvýšení mezd pro Calveta“ s podtitulem „Jeho daňové příznání odhaluje nejen jeho. Prezident společnosti Peugeot si za poslední dva roky zajistil zvýšení platu o 45,9 %“. V článku se psalo o tom, že příslušná daňová příznání se do týdeníku dostala částečně náhodou, a dále se uvádělo, že platy za stejné období vzrostly. Průměrný nárůst mezd činil necelých 7 %.

Calvet podal na základě těchto článků trestní oznámení na osobu neznámou, ke kterému připojil svůj občanskoprávní nárok na náhradu škody. Tvrdil, že originál, případně kopie daňových příznání se nacházejí v rukou daňového úřadu, a proto musely být získány nezákonně. Na základě těchto informací státní zástupce požádal příslušný soud o zahájení vyšetřování. V řízení bylo zjištěno, že dokumenty v držení novinářů byly totožné s dokumenty v držení daňových orgánů a že dokumenty musely být převzaty osobami s oprávněným přístupem, protože nebyly poškozeny zámky a nebyl aktivován poplašný systém. Ani po důkladném vyšetřování však nebylo zjištěno, kdo mohl dokumenty vynést. Obžalováni tak byli pouze zmínění novináři, kteří se měli dopustit trestného činu přechovávání informací podléhajících daňovému tajemství.

Oba novináři byli předvoláni k soudu, aby objasnili, jak se dostali k dokumentům. Fressot v odpovědi uvedl, že s nimi přišel Loire. Na to Loire reagoval, že dokumenty přišly dva týdny před jejich zveřejněním, a že podle zveřejněných informací dospěl k závěru, že tvrzení obsažené v dokumentech jsou správné. Soud v trestním řízení žádného z novinářů neodsoudil za zpronevěru a

⁷³ HUDOC - European Court of Human Rights [online]. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58906%22%5D%7D>

nezákonné vynesení dokumentů, ale oběma udělil pokutu za přechovávání informací podléhajících daňovému tajemství souhrnně ve výši 15 000,- FRF (francouzských franků). Své rozhodnutí založil na tom, že novináři použili dokumenty, které získali nezákonně (plody z otráveného stromu⁷⁴).

Oba žurnalisté se dovolali ke kasačnímu soudu s tím, že podle francouzského práva nesou odpovědnost za zveřejněné články vydavatelé, nikoli novináři, a že je právem a povinností novinářů zveřejňovat informace ve veřejném zájmu. Kasační soud dovolání zamítl s odůvodněním, že novináři vědomě sdíleli nezákonně získané informace, což je v rozporu s trestním zákoníkem a že na takové jednání se nevztahuje právo na ochranu zdroje.

Novináři proto podali stížnost k ESLP. Ve stížnosti tvrdili, že v řízení před soudem bylo porušeno jejich právo na svobodu projevu zaručené článkem 10 Úmluvy. Francouzská vláda jako zástupce státu před ESLP ve svém vyjádření ke stížnosti uvedla, že navrhuje buď odmítnutí stížnosti jako zjevně nepřijatelné, protože stěžovatelé nevyčerпали všechny možné vnitrostátní prostředky nápravy, nebo aby ESLP rozhodl, že k porušení článku 10 Úmluvy nedošlo. Vládě vadilo, že novináři vůbec před vnitrostátními soudy netvrdili, že došlo k porušení článku 10 Úmluvy. ESLP ve svém rozhodnutí uvedl, že došlo ke střetu mezi právem na svobodu projevu v tisku a právem na ochranu soukromých informací. ESLP dále zjišťoval, zda ochrana důvěrných údajů postačuje k ospravedlnění zásahu do svobody projevu vzhledem k tomu, že mzdy významných osob jako je Calvet jsou pravidelně zveřejňovány v rámci finančních kontrol a různých společenských časopisů.

Bylo tedy dovozeno, že vynesené informace nebyly nijak tajného charakteru. Novináři jednali při zveřejňování v dobré víře, jelikož před zveřejněním překontrolovali správnost zveřejňovaných údajů. Kromě toho ESLP shledal v rozhodnutích francouzských soudů vadu, jelikož i přestože neexistovaly proti novinářům žádné důkazy o tom, že by věděli, že dokumenty byly získány

⁷⁴ Doktrína „plodů z otráveného stromu“ pochází z prostředí common law a je konkrétním projevem „Exclusionary Rule“, což je pravidlo striktně formálně vylučující použití určitých důkazů, získaných státními orgány nezákonným způsobem. Převzato z: Možnosti využití doktríny plodů z otráveného stromu v kontinentálním právu – JUDr. Vladimír Janošek, advokát. *JUDr. Vladimír Janošek, advokát* [online]. Dostupné z: <https://www.akjanosek.cz/2021/03/24/moznosti-vyuziti-doktriny-plodu-z-otraveneho-stromu-v-kontinentalnim-pravu/>

nezákonně, tak byli odsouzeni a nebyla tak dodržena zásada, že k odsouzení musí být prokázána vina.

ESLP vzal v úvahu i v té době aktuální sociální situaci ve Francii a rozhodl, že zásah do svobody projevu nebyl nezbytný, a pokud je tématem zvyšování mezd, tak je zveřejnění daňových přiznání ve veřejném zájmu. Navíc účelem článku nebylo poškodit Calveta, ale přinést nové informace do veřejné debaty. ESLP proto rozhodl, že došlo k porušení článku 10 Úmluvy a že Francie má novinářům zaplatit částku ve výši doposud zaplacených pokut a náhradu nákladů všech proběhlých řízení.

Mustafa Erdogan a ostatní proti Turecku

Následující rozsudek⁷⁵ je příspěvkem ke střetu práva na soukromí a práva na svobodu projevu, zasazeného do specifické oblasti veřejné kritiky výkonu funkce soudce. V českém právním prostředí se touto otázkou zabýval například rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2591/2011 z 10. ledna 2013. Zde Nejvyšší soud zdůraznil nutnost posouzení, zda se s ohledem na okolnosti věci jednalo o kritiku vybočující z "fair" projevu, a současně odmítl koncepci kladoucí na advokáta jako autora kritiky přísnější povinnosti, než jsou kladeny na jiné osoby.

Případ se týká dvou stížností proti Turecku, které byly vzhledem ke stejnému předmětu spojeny. Prvním stěžovatelem je Mustafa Erdogan, přednášející ústavní právo na univerzitě Hacettepe v Ankaře; druhým stěžovatelem je Kirsad Kopuzulu, redaktor čtvrtletníku Liberální myšlení; třetím stěžovatelem je společnost Uberte A.S. Ltd., vydavatel tohoto čtvrtletníku. V roce 2001 byl v časopise zveřejněn článek s názvem „Problém tureckého Ústavního soudu ve světle jeho rozhodnutí o rozpuštění politické strany Fazilet“, jehož autorem je první stěžovatel. Ten v prvním článku kritizoval rozhodnutí Ústavního soudu o rozpuštění politické strany Fazilet s odůvodněním, že se stala "centrem činnosti v rozporu s principem sekulárního státu". V důsledku tohoto rozhodnutí byli někteří členové parlamentu zbaveni mandátu a některým bylo zakázáno vykonávat politickou činnost po dobu pěti let. Článek především napadal správnost rozhodnutí Ústavního soudu.

⁷⁵ HUDOC - European Court of Human Rights [online]. Dostupné z: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-144129%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-144129%22]})

Na základě tohoto článku podali tři soudci Ústavního soudu soukromoprávní žalobu na prvního a druhého stěžovatele s tím, že byla porušena jejich osobnostní práva a čest, protože článek obsahoval hanlivé pasáže. Stěžovatelé namítali, že soudci jako osoby veřejně činné by měly snést větší míru zásahů do osobnostních práv a poukazovali na články a různá prohlášení jiných soudců, s tím, že nedostatek schopností soudců Ústavního soudu je založen na skutečném základu. Občanskoprávní soud prvního stupně v Ankaře rozhodl dne 28. března 2002, že stěžovatelé jsou povinni zaplatit ústavním soudcům odškodnění, neboť shledal, že tvrzení, týkající se neznalosti práva spolu s profesní a intelektuální nedostatečností soudců jsou hanlivé.

ESLP zde připomíná už několikrát v této práci zmíněné tvrzení, že svoboda projevu je jedním ze základních pilířů demokratické společnosti a jednou ze základních podmínek rozvoje společnosti i seberealizace každého jedince. Odstavec 2 článku 10 Úmluvy se vztahuje nejen na "informace" nebo "myšlenky", které jsou příznivě přijímané či považované za neškodné, ale i na ty, které zraňují, šokují nebo znepokojují, neboť takové jsou požadavky pluralismu, bez nichž nemůže žádná demokratická společnost existovat. Jak je uvedeno v článku 10 Úmluvy, tato svoboda podléhá výjimkám, které však musí být vykládány striktně, v případě potřeby takového omezení svobody musí být přesvědčivě zdůvodněny.

V úvodu kapitoly bylo již zmíněno, že ESLP nemá při výkonu své kontrolní funkce za úkol nahradit příslušné vnitrostátní soudy, ale spíše přezkoumat vydaná rozhodnutí ve světle článku 10 Úmluvy.

V tomto ohledu ESLP připomíná, že při hodnocení sporného tvrzení musí být rozlišováno mezi skutkovým tvrzením a hodnotovým soudem. (Opět připomínám, že zatímco existence skutkových tvrzení může být prokázána, tak posouzení pravdivosti hodnotového soudu neumožňuje dokazování.) Rozlišení, zda jde v daném případě o skutkové tvrzení nebo o hodnotový soud, je otázkou, která v první řadě spadá do volného uvážení vnitrostátních orgánů. Avšak i tam, kde má tvrzení charakter hodnotového soudu, musí existovat dostatečný skutkový základ pro jeho podporu, jinak bude takové tvrzení považováno za nepřiměřené.

Při přezkumu nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti v zájmu "ochrany pověsti nebo práv jiných" může ESLP ověřit, zda vnitrostátní orgány

spravedlivě porovnaly ochranu obou dvou hodnot zaručených Úmluvou, které spolu mohou v některých případech kolidovat - a to na jedné straně svobodu projevu chráněnou článkem 10 Úmluvy a na druhé straně právo na respektování soukromého života zakotvené v článku 8 Úmluvy.

Tam, kde se právo na svobodu projevu porovnává s právem na respektování soukromého života, ESLP stanovil ve své judikatuře následující kritéria:

- 1) posoudit, zda jde o příspěvek k veřejné debatě;
- 2) jak známá je dotčená osoba a co je předmětem reportáže;
- 3) předchozí jednání dotčené osoby;
- 4) způsob získání informace a její pravdivost;
- 5) obsah, forma, důsledky zveřejnění;
- 6) přísnost uložení sankce.

ESLP konstatuje, že v projednávaném případě bylo stěžovatelům uloženo uhradit odškodnění za pomluvu kvůli zveřejnění článku napsaného prvním stěžovatelem, profesorem ústavního práva, který kritizoval rozhodnutí Ústavního soudu týkající se rozpuštění politické strany, a měl za to, že nebyly splněny podmínky pro rozpuštění politické strany. V této souvislosti tento stěžovatel zpochybnil odbornou způsobilost a nestrannost soudců.

ESLP opakovaně uvedl, že otázky týkající se fungování soudního systému vytváří otázky veřejného zájmu a veřejné diskuze, které požívají ochrany zakotvené v článku 10 Úmluvy. ESLP také zdůraznil význam akademické svobody. Akademická svoboda v oblasti výzkumu a odborné přípravy by měla zaručovat právo na svobodu projevu, svobodu šíření informací a neomezuje se pouze na akademický nebo vědecký výzkum, ale má dopad i na svobodu akademických pracovníků svobodně vyjadřovat své názory a stanoviska. Je tedy potřeba, aby jakékoli omezení svobody akademických pracovníků bylo podrobeno pečlivému zkoumání. Nicméně, tato svoboda dopadá i na svobodu akademických pracovníků volně vyjadřovat své názory, včetně těch kontroverzních a nepopulárních v oblasti jejich výzkumu a v rámci jejich odborných znalostí. To může zahrnovat i zkoumání fungování veřejných institucí v daném politickém systému a jejich případnou kritiku.

ESLP konstatuje, že v tomto případě je předmětem posouzení článek sepsaný akademikem, který se zabíral závažným a aktuálním tématem v demokratické společnosti, o kterém má veřejnost oprávněný zájem být informována, čímž sporný článek přispěl k veřejné debatě. V této souvislosti bylo dovozeno, že tisk je jedním z prostředků, jak si mohou politici a veřejnost ověřit, zda soudci plní svou úlohu způsobem, který je v souladu se základním cílem soudnictví.

ESLP přezkoumal sporný článek i odůvodnění rozhodnutí vnitrostátních soudů s právem stěžovatelů na svobodu projevu a potvrdil, že soudy, stejně jako všechny ostatní veřejné instituce, nejsou imunní vůči kritice a přezkumu a je třeba jasně rozlišovat mezi kritikou a urážkou.

ESLP se domnívá, že některé výrazy a jazyk použitý ve sporném článku, a to zejména ty, které zmiňovaly vnitrostátní soudy, byly tvrdé a mohly by být vnímány jako urážlivé. Tyto výrazy byly nicméně většinou hodnotícími soudy, přibarvené vlastními politickými a právními názory autora článku. Výroky vyplývaly ze způsobu, kterým Ústavní soud rozhodl o rozpuštění politické strany Fazilet, což bylo předmětem ostrých veřejných debat. Proto lze mít za to, že tyto výrazy vycházely z dostatečného skutkového základu. Pokud jde o skutková tvrzení obsažená ve sporném článku, ESLP konstatuje, že vnitrostátní soudy se nepokusily o jejich odlišení od hodnotových soudů a pravděpodobně se ani nepokusily přezkoumat, zda zde byla "povinnost a odpovědnost" náležící stěžovatelům podle článku 10 odst. 2 Úmluvy nebo zda se soudy pokusily posoudit, jestli byl článek publikován v dobré víře.

ESLP i v této věci zdůraznil, že soudci jako úřední osoby nejsou vůči kritice imunní, naopak můžou být podrobena přijatelné kritice v širší míře než obyčejní občané. Tisk je přitom jedním z prostředků, jak si mohou politici a veřejnost ověřit, zda soudci plní svou těžkou úlohu způsobem, který je v souladu se základním cílem soudnictví. Důraz se váže k roli akademické obce a k testu, kdy sporné tvrzení akademika požívá nejvyšší míru ochrany v souladu s článkem 10 Úmluvy.

Poslední případ⁷⁶ je zajímavý tím, že se vztahuje k ochraně osob přispívajících v online diskuzích. Týká se svobody projevu v tisku okrajově, ale se touto svobodou úzce souvisí, když uznává ochranu těm, kteří zveřejňují své příspěvky v diskuzních fórech.

Stěžovatelem je rakouská společnost, která vlastní a vydává deník Der Standard v tištěné, digitální a online podobě. Na jejich internetových stránkách jsou zveřejňovány články s diskusními fóry, kde mohou registrovaní uživatelé zanechávat komentáře. Proces registrace vyžaduje, aby každý uživatel uvedl své jméno a e-mailovou adresu a dále je nutný souhlas s pravidly a podmínkami účasti v diskusním fóru. V těchto podmínkách se mimo jiné uvádí, že urážlivé, diskriminační nebo nenávistné komentáře nebudou tolerovány, každý uživatel je odpovědný za své příspěvky a že totožnost uživatelů jsou zveřejněné pouze v případech stanovených zákonem. Všechny diskusní příspěvky podléhají automatizovanému systému kontroly, který má za úkol vyhledávat problematický obsah. Uživatelé mohou nevhodný obsah také nahlásit společnosti, která jej následně přezkoumá.

V letech 2012 a 2013 zveřejnili uživatelé pod dvěma články na portálu stěžovatele urážlivé komentáře týkající se dvou rakouských politiků a politické strany (dále „žalobci“), kteří následně stěžovatele žádali o poskytnutí osobních údajů autorů komentářů, aby proti nim mohli zahájit občanskoprávní a trestní řízení. Jelikož stěžovatel odmítl tyto údaje sdělit, obrátili se žalobci na rakouské soudy, které stěžovateli nakonec nařídily údaje o autorech komentářů poskytnout.

V řízení před ESLP stěžovatel namítal, že uložením povinnosti poskytnout údaje uživatelů, kteří napsali komentáře na jeho internetový zpravodajský portál, došlo k porušení její svobody projevu podle článku 10 Úmluvy.

ESLP připomněl, že v dosavadní judikatuře se zabýval otázkou odpovědnosti provozovatele internetového portálu za komentáře třetích osob, kde existence zásahu do práv provozovatele podle článku 10 nebyla zpochybněna (Delfi AS proti Estonsku, č. 64569/09, rozsudek velkého senátu ze dne 16. června 2015).

⁷⁶ HUDOC - European Court of Human Rights [online]. Dostupné z: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-219962%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-219962%22]})

Projednávaná věc se však netýká odpovědnosti stěžovatele za komentáře třetích osob, nýbrž jeho povinnosti odhalit osobní údaje autorů těchto komentářů.

Ve vnitrostátním řízení stěžovatel argumentoval tím, že identita autorů komentářů požívá ochrany jakožto novinářský zdroj. ESLP však pojem novinářského zdroje definuje jako „kteroukoliv osobu, jež poskytuje informace novináři“ (Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. a ostatní proti Nizozemsku, č. 39315/06, rozsudek ze dne 22. listopadu 2012). V projednávané věci byly předmětné komentáře zjevně určeny veřejnosti, nikoli novinářům, a proto jejich autory nelze považovat za novinářské zdroje. Stěžovatel se tak nemohl dovolávat zachování důvěrnosti zdrojů. Soud ale současně poznamenal, že k zásahu do práv dle článku 10 Úmluvy může dojít i jinými způsoby než uložením povinnosti zveřejnit novinářský zdroj.

Ve výše zmíněné věci Delfi AS proti Estonsku ESLP přijal kvalifikaci stěžovatele ze strany vnitrostátních soudů jakožto vydavatele, zatímco v projednávané věci dospěly vnitrostátní soudy k závěru, že stěžovatel vystupoval v souvislosti se zveřejněním sporných komentářů jako poskytovatel hostingových služeb. ESLP však zdůraznil, že posouzení existence zásahu do práv podle článku 10 nemůže záviset na právní kvalifikaci subjektu ze strany vnitrostátních soudů, ale musí se odvíjet od okolností případu jako celku. V projednávané věci bylo poskytování hostingových služeb pouze jednou z rolí stěžovatele jakožto mediální společnosti. Vydával také deník v tištěné a digitální podobě, provozoval zpravodajský portál s fórem pro uživatele, aktivně uživatele usměrňoval při psaní komentářů a obsah vytvářený uživateli na jeho portálu alespoň částečně moderoval. Tyto činnosti jsou dle ESLP úzce propojeny. Celková role stěžovatele tedy spočívala v podpoře otevřené diskuse a šíření myšlenek týkajících se témat veřejného zájmu chráněných svobodou tisku.

ESLP dále upozornil, že povinnost stěžovatele odtajnit údaje autorů komentářů by mohla odrazovat jednotlivce od přispívání do diskusních fór. Anonymita internetových diskutérů může významnou mírou přispívat k svobodné výměně názorů, myšlenek a informací (Delfi AS proti Estonsku, cit. výše). Stěžovatel poskytl svým uživatelům určitý stupeň anonymity nejen za účelem ochrany svobody tisku, ale také za účelem ochrany jejich soukromé sféry a svobody projevu chráněných články 8 a 10 Úmluvy. Tato anonymita by nebyla účinná, pokud by ji stěžovatel nemohl bránit vlastními prostředky. Zásah do práva

stěžovatele na svobodu projevu zde tedy spočívá v narušení anonymity uživatelů. Takový zásah je méně závažný než v případě, kdy je mediální společnost shledána odpovědnou za obsah určitého komentáře (a to uložením pokuty či povinnosti tento komentář odstranit), nicméně závažnost zásahu je otázkou, kterou je potřeba se zabývat v rámci vyvažování dotčených zájmů.

V projednávané věci není sporu o tom, že zásah byl zákonný a sledoval legitimní cíl, konkrétně ochranu pověsti a práv jiných. Úkolem ESLP je tudíž posoudit jeho nezbytnost v demokratické společnosti. Ač byly předmětné komentáře urážlivé a neuctivé, nepředstavovaly nenávistné projevy, nepodněcovaly k násilí ani nebyly zjevně protiprávní (a contrario, Delfi AS proti Estonsku, cit. výše). Týkaly se politiků a politické strany a došlo k nim v rámci veřejné debaty o věcech legitimního veřejného zájmu.

ESLP poukázal na důležitost anonymity na internetu, současně však připustil, že musí občas ustoupit jiným legitimním zájmům, jako je předcházení trestné činnosti nebo ochrana práv a svobod druhých. Vnitrostátní soudy se proto musí v souladu s články 8 a 10 Úmluvy zabývat vyvažováním dotčených zájmů, aby mohly rozhodnout, zda je namístě nařídit odhalení totožnosti autorů, či nikoli. V projednávané věci byly dotčenými zájmy nejenom právo žalobců na ochranu pověsti a právo stěžovatele na svobodu projevu, ale i role stěžovatele při ochraně osobních údajů autorů komentářů a právo těchto autorů na svobodu projevu.

Bylo prokázáno, že komentáře v projednávané věci lze hodnotit jako vysoce urážlivé. Vnitrostátní soudy však nijak neodůvodnily, proč převážil zájem žalobců na sdělení údajů nad zájmem stěžovatele na ochraně anonymity autorů komentářů. Tato otázka je dle ESLP zvláště naléhavá ve světle skutečnosti, že se jednalo o politický projev, který nelze považovat za zjevně protiprávní.

Vnitrostátní soudy se v projednávané věci vyvažováním protichůdných zájmů nezabývaly. Tím nepřiznaly žádnou váhu roli anonymity jakožto prostředku umožňujícího vyhnout se odvetě nebo nežádoucí pozornosti, který je důležitý při podpoře svobodného šíření názorů, myšlenek a informací, zejména pokud se jedná o politické projevy, které nejsou nenávistné nebo jinak zjevně protiprávní. Při absenci jakéhokoli vyvážení těchto zájmů nebyla rozhodnutí vnitrostátních soudů podložena relevantními a dostatečnými důvody, které by odůvodňovaly daný zásah. K porušení článku 10 Úmluvy tudíž došlo.

Senát čtvrté sekce ESLP dospěl k závěru o porušení článku 10 Úmluvy tím, že mediální společnosti byla uložena povinnost poskytnout osobní údaje autorů urážlivých komentářů zveřejněných na fórech jejího zpravodajského portálu.

Zajímavý je oponentní názor soudce Eickeho, který ve svém nesouhlasném stanovisku uvedl, že dle jeho názoru je stížnost neslučitelná s Úmluvou *ratione materiae*, když v dosavadní judikatuře ESLP nelze najít argumenty pro rozšíření ochrany článku 10 Úmluvy na poskytovatele hostingových služeb, což je role, v níž stěžovatel v projednávané věci vystupoval, byť je shodou okolností zároveň mediální společností. Svobody tisku se nelze dovolávat toliko z důvodu, že stěžovatel je novinářem či představitelem tisku, bez ohledu na to, zda mají okolnosti případu vazbu na výkon novinářské činnosti. Ochrana zaručená v článku 10 je funkční, a nikoliv personální.

4. Náměty de lege ferenda

Vliv tisku na společnost je bezpochyby obrovský. Média jsou neoddělitelně spjata s každodenním životem jednotlivců a společnosti. Stále více utvářejí a modelují sociální prostředí.

Základní lidská práva, kam se řadí politická práva, v nichž mj. nalezneme právo na svobodu projevu, jsou dána na základě mezinárodních ujednání a nepředpokládá se u nich, že by se do budoucna měly v demokratických státech měnit.

Svoboda projevu a potažmo svoboda tisku není bezbřehá, musí mít své meze v souvislosti s ostatními základními právy a svobodami. Judikatura ESLP je nejlepším ukazatelem momentálně uznávaných mezí základních práv. Jelikož judikurní vymezení zrcadlí tyto aktuální a akceptované meze, bylo by žádoucí, aby do budoucna zůstaly neměnné, což by nemělo činit problém, jelikož judikatura sama o sobě má být dlouhodobá, ustálená a má zakládat legitimní očekávání občanů.

Pokud bychom se zaměřili na svobodu tisku, jakožto podmnožinu svobody projevu, bezesporu podléhá legislativním změnám častěji. Zde by se pak dalo diskutovat o tom, do jaké míry se může svoboda tisku do budoucna omezovat. V reakci na aktuální problematiku nám blízkého konfliktu na Ukrajině by se pak dala položit otázka, do jaké úrovně se mohou cenzurovat názory ohrožující demokratické zřízení. Této problematice je věnována pozornost dále v této kapitole.

Aby tisk plnil své funkce optimálním způsobem, je nutné zajistit jeho nezávislost a zaručit bezpečnost při výkonu práce novinářů. Takové garance jsou zakotveny v mezinárodních lidskoprávních úmluvách zahrnujících koncept svobody projevu. Přes veškeré deklarace, iniciativy a činnost mezinárodních i nevládních organizací však tyto svobody evidentně nejsou naplňovány dostatečně efektivně. Podle studie nevládní organizace Freedom House se stav svobody tisku po dvaceti letech zlepšování nyní výrazně zhoršuje.

Ve svobodě tisku by měla být naprostou samozřejmostí již zmíněná ochrana novinářů. Pokud jsou novináři neustále zastrašováni finanční nebo fyzickou likvidací, neexistuje záruka kvalitní a nezávislé žurnalistiky, která je klíčová pro

zdravý vývoj demokratické společnosti. Co se týče Evropské unie, ta by se měla více zabývat ochranou samotných novinářů před jak fyzickými, tak právními útoky a měla by využít všechny možné nástroje na základě dobrého stavu právního státu. Tato problematika je rozvedena v kapitole Stanoviska Rady Evropy o svobodě tisku.

4.1 Teorie pravého a nepravého konfliktu

Ústavní soud judikoval⁷⁷, že práva svobody projevu, ochrany cti a důstojnosti, jež jsou garantována LZPS, stojí nikoliv nad sebou, ale vedle sebe. Není tedy možné upřednostnit jedna práva nad jinými. Znamená to, že svoboda projevu je chráněna na stejné úrovni jako ostatní základní práva. Pokud dojde ke kolizi dvou práv na stejné úrovni, záleží na uvážení obecných soudů, které právo posoudí jako to, které potřebuje větší ochranu. Je tedy zřejmé, že je potřeba individuálního posouzení konkrétního případu. Pak je kladen důraz na míru proporcionality, která je k takovému posouzení a následnému rozhodnutí nezbytná. Rozhodující soudy by měly nalézt tzv. zlatou střední cestu a omezit dopad rozhodnutí na právo, ke kterému se nepřiklonily. Takový zásah musí být opravdu nezbytný a považuje se podle J. Filipa⁷⁸ za pravý konflikt.

Při nastínění právní teorie nepravého konfliktu je třeba vrátit se k podmínce zákonnosti obsažené v LZPS. Tam je ve č. 17 odst. 4. řečeno, že svoboda projevu může být omezena pouze zákonem. Takový omezující zákon musí být vykládán a následně aplikován jak ve světle základního práva garantovaného LZPS, ale i ve světle právem chráněného zájmu, kterému zákonné omezení napomáhá. Je zde oboustranná míra omezení. Působení zákona, který omezuje svobodu projevu je fakticky limitován působením práva, které je ústavně zaručeno. Klasické podústavní zákony musí být v souladu s nadřazenými ústavními normami. Funguje zde tzv. „presumpce přípustnosti projevu“⁷⁹. Ústavní soud se ve své judikatuře postavil k této problematice způsobem: „v pochybnosti ku prospěchu svobody projevu“. Každý projev, názor, vyjádření a kritika má být v demokratické společnosti v zásadě přípustná. Cílem je minimalizace obav, že za škoující,

⁷⁷ Nález ÚS Ke svobodě projevu a mezím ochrany osobnosti zde dne 10. prosince 1997, sp. zn. II. ÚS 357/96, (N 156/9 SbNU 355), NALUS. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

⁷⁸ HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. 1. vyd. Praha: Orac, 2004, s. 19. ISBN 80-86199-94-0.

⁷⁹ HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*, tamtéž.

znepokojivý či jinak vyhraněný názor by mohla nastat sankce. Sankce by znemožnily podílení se na diskuzích o veřejných záležitostech.

Lze shrnout, že u pravého konfliktu je vymezení práv v konfliktu jednodušší a rozhoduje se přímo mezi subjekty práva A a B. U nepravého konfliktu je situace stížena užíváním abstraktních pojmů (např. veřejný zájem). Nepravý konflikt vzniká mezi určitým zájmem a právem chráněnou hodnotou. Vystávají zde obtížnější podmínky při posuzování, zda převažuje individuální zájem nebo protiváha určité společenské hodnoty.

4.2 Aktuální otázky svobody tisku

Jak již jsem naznačila v úvodu této kapitoly, existuje aktuální problematika, která může do jisté míry ohrozit svobodu tisku, proto bych takovou hrozbu chtěla přiblížit.

Dále mne zaujal momentálně hojně diskutovaný návrh nového evropského zákona o svobodě médií, který by zasáhl i Českou republiku a stanoviska Rady Evropy v otázce svobody tisku.

Návrh evropského zákona o svobodě médií

V úterý 31. ledna 2023 proběhlo veřejné slyšení k Evropskému zákonu o svobodě médií v návaznosti na předložený návrh zmíněného zákona, který Komise předložila 16. září 2022. Cílem zákona je chránit nezávislost médií v důsledku rostoucího ohrožení svobody tisku v celé EU, především ve střední a východní Evropě.⁸⁰

Tento mediální zákon by se dotkl i veřejnoprávních médií v Česku, zejména tím, že by mohl změnit způsob obsazování mediálních rad a managementu. Chystaná norma by státům mohla také uložit povinnost zajistit pro taková média stabilní a předvídatelné financování. Detaily by ale zůstaly na rozhodnutí každého státu. Mimo záznam upřesňují bruselské zdroje, že v případě, kdy by národní systém financování veřejnoprávních médií jejich rozpočtovou stabilitu ohrožoval, by nově bylo možné se obracet se stížnostmi na Evropský soudní dvůr. Evropská

⁸⁰ Cebre [online]. Dostupné z: <https://cebre.cz/aktuality/slyseni-k-evropskemu-zakonu-o-svobode-medii>

komise přitom v červenci ve své zprávě varovala, že Česko stav médií veřejné služby dlouhodobě zanedbává. Komise Česku vyčetla, že se výše poplatků naposledy změnila v roce 2008 a jejich současná úroveň není udržitelná.⁸¹

Evropská vydavatelská asociace uveřejnila prohlášení, podle něhož je zákon „v rozporu se základními pilíři svobodného tisku“, protože má „zbavit vydavatele jejich svobody volit si redakční linii a podílet se na každodenním řízení svých vlastních publikací“.⁸²

K návrhu se vyjádřila i česká asociace online vydavatelů (dále „AOV“), která tuto iniciativu podpořila a navrhla potřebné změny. V návrhu Evropské komise ocenila zejména ochranu redakční nezávislosti a zákaz nepřiměřených zásahů do činnosti mediálních společností, nastavení férových pravidel pro přidělování státní inzerce, požadavky na transparentnost i záruky proti nepřiměřenému moderování obsahu ze strany velkých platforem. Za důležitou oblast považuje i koncentraci vlastnictví médií.

Požaduje však, aby byla přepracována část, ve které by při špatné implementaci mohlo dojít ke státní kontrole médií a také aby i pro volbu členů rady (samo)regulačních orgánů nebo subjektů existovala jasná, objektivní, nediskriminační, transparentní a přiměřená kritéria.

Zákon přikazuje státům také zajistit přiměřené a stabilní finanční zdroje veřejnoprávním médiím pro plnění jejich poslání veřejné služby. To AOS vítá a zároveň požaduje doplnit povinnost států poskytovat transparentní dotační podporu soukromým médiím, což mnoho evropských zemí již činí. Média v České republice a některých dalších zemích jsou proto v tomto smyslu znevýhodněna. Tento požadavek byl také součástí stanovisek řady mezinárodních organizací a institucí, které byly Evropskou komisí vyzvány ke spolupráci na přípravě zákona.

„Evropský zákon o svobodě médií může být zásadním krokem a jedinečnou šancí, jak v této turbulentní době zachovat svobodná média a tím i demokracii

⁸¹ Unie chystá vlastní ‚mediální zákon‘. Dotkne se veřejnoprávních médií v Česku | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/medialni-zakon-vera-jourova-poplatky-verejnopravni-media-2208081206_ban

⁸² Unie vydavatelů ČR - Evropské vydavatelské asociace EMMA a ENPA vydaly tiskovou zprávu k návrhu evropského nařízení Media Freedom Act. [online]. Copyright © 2013. Dostupné z: <http://www.unievydavatelu.cz/cs/home/aktuality/4109-evropske-vydavatelske-asociace-emma-a-enpa-vydaly-tiskovou-zpravu-k-navrhu-evropskeho-narizeni-media-freedom-act>

v řadě zemí EU. Je složité najít shodu napříč Evropou na tak komplexní legislativě, která se týká tak citlivé oblasti jakou je svoboda tisku. Ale věříme, že evropští zákonodárci budou i nadále naslouchat profesním sdružením i organizacím, které v oblasti svobody médií dlouhodobě pracují, a jejich připomínky vezmou v potaz. Šanci na vznik této legislativy nesmíme zahodit,“ říká Lucie Sýkorová, místopředsedkyně AOV.⁸³

Limity svobody projevu v kontextu války na Ukrajině

V souvislosti s válkou, která se v současné době odehrává na Ukrajině, se do mediálního prostoru dostává velké množství neověřených informací o tom, jak a proč k tomuto konfliktu dochází, jak se vyvíjí a co znamená pro svět. Samozřejmě se bezprostředně objevilo i velké množství dezinformací, jejichž cílem je ovlivnit jak průběh samotného vojenského konfliktu, tak i zúčastněné země. Je nutno konstatovat, že vojenské konflikty se nyní odehrávají nejen v reálném světě, ale i v kyberprostoru.

Dezinformace je označení pro nepravdivé informace, které někdo úmyslně vytvořil a aktivně rozšiřuje především v on-line prostředí, aby dosáhl svého cíle (např. poškození či znevěrohodnění oponenta, narušení demokratického fungování státu, posílení extremismu apod.). Dezinformace jsou základem tzv. hybridních hrozeb, které jsou zaměřeny především na narušení vztahů mezi obyvateli či různými zeměmi, znevěrohodnění státních institucí a celkové oslabování pravdy. U hybridních hrozeb dochází velmi často k demoralizaci společnosti, její destabilizaci, snahám vyvolat či zesílit existující krize, přičemž cílem je především dosáhnout politického, ekonomického, ale také i vojenského rozvratu jinými než vojenskými prostředky. Hybridními hrozbami se zabývá Centrum proti hybridním hrozbám jako útvar Ministerstva vnitra, primárně z pohledu vnitřní bezpečnosti, resp. z pohledu působnosti Ministerstva vnitra.⁸⁴

⁸³ Evropský zákon o svobodě médií podporujeme, ale musí doznat změn, aby odpovídal svému původnímu záměru, říkají čeští vydavatelé | Pro média | Asociace online vydavatelů. *Asociace online vydavatelů* [online]. Dostupné z: <https://www.asociaceonlinevydavatelu.cz/media/evropsky-zakon-o-svobode-medii-podporujeme-ale-musi-doznat-zmen-aby-odpovidal-svemu-puvodnimu-zameru-rikaji-cesti-vydavatele.html>

⁸⁴ Co jsou hybridní hrozby - Centrum proti hybridním hrozbám. *Úvodní strana - Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Copyright © 2023 Ministerstvo vnitra České republiky. Všechna práva vyhrazena. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/co-jsou-hybridni-hrozby.aspx>

Konkrétně česká společnost je na termín dezinformace vysoce citlivá, protože jejich omezování a boj s dezinformacemi vnímá jako narušení svobody projevu a cenzuru. Jde však o tradiční mýtus, který vychází z neznalosti ústavního práva.⁸⁵ Svoboda projevu má totiž své hranice, které jsou definovány v obsahu této práce.

Od dezinformací je třeba oddělit tzv. misinformace - jde opět o nepravdivé informace, o nichž je ale její autor či šířitel přesvědčen, že jsou pravdivé.

Dezinformace spojené s konfliktem na Ukrajině cílí na různé druhy publika - některé se zaměřují přímo na obyvatele Ruska a spřátelené země a válečný konflikt označují jako sebeobranu, jako boj s terorismem a cestu, jako ochránit Rusko. Další typy dezinformací pak cílí na obyvatele a armádu Ukrajiny a zaměřují se především na šíření chaosu (např. zprávy o postupu ruské armády, vojenských úspěších, zabírání vojenských cílů apod.). Další typ dezinformací je poté určen jiným zemím - členům NATO, EU apod.

S počátkem válečného konfliktu na Ukrajině se rozšířily dezinformace, které byly velmi podobné těm, se kterými má historickou zkušenost i Československo (ať již v roce 1938 či v roce 1968). Ruská federace ústy Vladimíra Putina vypustila do veřejného prostoru informaci o tom, že na území Ukrajiny dochází k utlačování a genocidě rusky mluvících etnických menšin, proto je nutné uznat separatistické státy Doněck a Luhansk s vysokým procentem rusky mluvících obyvatel jako samostatné a poskytnout jim "pomoc", poslat tedy na území cizího státu ruskou armádu. Podobným způsobem formuloval své požadavky Adolf Hitler v září 1938, který hovořil o tom, že Praha utlačuje sudetské Němce, na kterých Češi páchají genocidu, proto je nutné tyto regiony od Československa odtrhnout a poskytnout jim vojenskou pomoc.

Nepřeberné množství dezinformací spojených s válkou na Ukrajině samozřejmě zasáhly i Českou republiku a množství serverů začalo aktivně šířit a zrcadlit zprávy šířené z Ruska. Proto také sdružení CZ.NIC, které v Česku spravuje internetové domény, zablokovalo weby šířící dezinformace spojené s rusko-ukrajinskou válkou, a to na základě doporučení bezpečnostní složek státu a Vlády

⁸⁵ Dezinformace - E-Bezpečí. *Projekt E-bezpečí - E-Bezpečí* [online]. Dostupné z: <https://e-bezpeci.cz/index.php/component/tags/tag/dezinformace>

České republiky. “Tento zcela mimořádný krok je reakcí na vojenský útok armády Ruské federace proti svrchované Ukrajině a na dezinformační kampaň, která ho provázela a stále provází,” uvedlo sdružení CZ.NIC. Blokace se týkala webů Aeronet.cz, Protiproud.cz, Ceskobezcenzury.cz, Voxpopuliblog.cz, Prvnizpravy.cz, Czechfreepress.cz, Exanpro.cz a Skrytapravda.cz. Každopádně blokace odpovídá Listině základních lidských práv a svobod a jde o opatření spojená se zajištěním bezpečnosti státu.⁸⁶

Internetové prostředí je doslova přesyceno informacemi velmi různé kvality, kromě ověřených a pravdivých informací zde nalezneme obrovské množství informací, které jsou zkreslené, nepravdivé, u kterých došlo k posunu místa a času, případně takových informací, jejichž pravdivost nelze ověřit. Dezinformace jsou bezpochybně spojeny s rozvojem extremismu, radikalizací společnosti, její polarizací, jsou velmi často navázány na kriminalitu (a kyberkriminalitu), mnoho dezinformátorů také vydělává na strachu. Jedinou obranou je především vzdělávání celé populace.

Stanoviska Rady Evropy o svobodě tisku

V souvislosti s rostoucím ohrožením novinářů a rostoucími překážkami bránícími svobodě projevu a svobodě informací Evropská rada přijala minulý rok závěry o ochraně a bezpečnosti novinářů a pracovníků médií.

Členské státy vyzývají Komisi, aby zvýšila financování nezávislých investigativních novinářů a aby ve všech příslušných iniciativách vyplývajících z digitální strategie EU zohlednila bezpečnost novinářů a dalších pracovníků médií online a svobodu projevu.

Rada konstatuje, že mnozí novináři a pracovníci médií nemohou všude pracovat svobodně a nezávisle, jak by měli. Podle zprávy Rady Evropy se počet varování před vážným ohrožením bezpečnosti novinářů a svobody médií v Evropě od roku 2016 téměř zdvojnásobil (v roce 2021 bylo vydáno 282 varování). Kromě ohrožení bezpečnosti je ekonomická situace novinářů a dalších pracovníků médií

⁸⁶ Dezinformace spojené s válkou na Ukrajině - E-Bezpečí. *Projekt E-bezpečí - E-Bezpečí* [online]. Dostupné z: <https://e-bezpeci.cz/index.php/70-projekt-fake-news/2518-dezinformace-spojene-s-valkou-na-ukrajine>

stále nejistější. Digitální transformace, uzavření některých médií a dopad pandemie zvýšily ekonomickou nejistotu novinářů.

Rada ve svých závěrech vyzývá členské státy a Komisi, aby mimo jiné:

- podporovaly průběžné vzdělávání vedoucích pracovníků tisku, pracovníků donucovacích orgánů, soudců a dalších příslušných subjektů v oblasti ochrany novinářů a pracovníků sdělovacích prostředků,
- usilovaly o ochranu novinářů a dalších pracovníků sdělovacích prostředků na celém světě prostřednictvím příslušných mnohostranných fór, dvoustranných vztahů a mezinárodních iniciativ,
- podporovaly nezávislé novináře a pracovníky médií v exilu, zejména ze zemí, jako je Ukrajina, Bělorusko a Ruská federace, například prostřednictvím odborné, finanční, sociální a právní podpory.⁸⁷

Dohodnuté závěry jsou součástí širší iniciativy. 16. září 2021 Komise zveřejnila doporučení, v němž stanoví pokyny pro členské státy k přijetí účinných, vhodných a přiměřených opatření k zajištění ochrany, bezpečnosti a posílení postavení novinářů. 27. dubna 2022 Komise navrhla právní předpis EU zaměřený na ochranu novinářů a obránců lidských práv před účelovými soudními řízeními (směrnice o strategické žalobě proti účasti veřejnosti – „SLAPP“). A konečně Komise přijme také Evropský akt o svobodě sdělovacích prostředků, jehož cílem je chránit pluralitu a nezávislost sdělovacích prostředků na vnitřním trhu EU.

Členské státy se dohodly, že si budou vyměňovat osvědčené postupy při provádění těchto opatření a že do roku 2025 vyhodnotí, jak jsou tyto závěry uplatňovány.

⁸⁷ Tiskové zprávy a prohlášení - Consilium. Rada prosazuje další opatření na ochranu novinářů a pracovníků sdělovacích prostředků - Consilium. *Home - Consilium* [online]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2022/06/21/council-pushes-for-further-actions-to-protect-journalists-and-media-professionals/>

Resumé

This diploma thesis entitled "Freedom of speech with a focus on freedom of the press in judicial jurisprudence" aims to analyze not only current, but also older and still used jurisprudence of the European Court of Human Rights and the Czech Constitutional Court. The work is divided into four main parts.

In the first part, I will describe the historical development of freedom of expression and the associated freedom of the press in our territory from the events before 1918, through the interwar period to the establishment of the independent Czech Republic.

The second part will describe the constitutional-legal and international arrangements for freedom of expression. In the international edition, I will introduce the reader to the most important international treaties, describe the relationship of freedom of expression with other constitutional rights, state the current legal anchoring, and also focus on the assessment of freedom of expression by non-governmental organizations.

The third part is the core of the work and will describe the most important and interesting cases related to freedom of expression with an emphasis on freedom of the press. Jurisprudence will be from the European Court of Human Rights and the Czech Constitutional Court.

The last part will evaluate the right to freedom of expression *de lege ferenda*, meaning "in the future". I will also describe current issues on this topic of freedom of speech and press.

Závěr

Tato diplomová práce s názvem „Svoboda projevu se zaměřením svobodu tisku v soudní judikatuře“ si kladla za cíl komplexně popsat svobodu projevu a s ní spojenou svobodu tisku. První kapitolou byl uveden historický exkurs, dále se v druhé kapitole práce zabývala současnou právní úpravou svobody projevu ve smyslu vnitrostátním a mezinárodním, ve svém jádru přiblížila a analyzovala judikaturu na toto téma a závěrem byly shrnuty náměty *de lege ferenda* spolu s aktuálními otázkami svobody tisku.

Cílem práce bylo pomocí analýz a komparace jednotlivé judikatury zjistit, jak se svoboda projevu se zaměřením na svobodu tisku uplatňuje v praxi evropské a české společnosti. Z těchto analýz vyplývá, že svoboda projevu včetně svobody tisku, požívají ve všech demokratických zemích vysokého stupně právní ochrany. Některá ustanovení právních dokumentů obsahujících právo na svobodu projevu stanovují také určitá omezení, použitelná v případě konfliktu s jinými právy, kde je zapotřebí podrobného zkoumání daného případu k určení základního práva, kterému bude dána přednost. Dále je jisté, že soudy (Evropský soud pro lidská práva i Ústavní soud ČR) pomáhají při konkretizaci platné právní úpravy.

Nejčastější střet s právem na svobodu projevu představuje právo na ochranu cti, dobrého jména, lidské důstojnosti apod. Je nutné vyzdvihnout fakt, že při střetu dvou základních práv vždy záleží na konkrétním posouzení případu. Soudy zastávají názor, že každý případ týkající se střetu svobody projevu a tisku s jinými právy je jedinečný a jako takový musí být posuzován, i přes podobnosti s jinými případy.

V případě střetu svobody projevu a tisku s osobnostními právy osob veřejně činných soudy zkoumaly skutkové okolnosti případů a dospěly k závěru, že tyto veřejně činné osoby požívají méně ochrany před zveřejněnou kritikou. Přestože vystupování takových osob musí snést určitou míru neoprávněné kritiky, soudy považují takovou kritiku za prostředek podněcující veřejnou diskusi o daných

otázkách. Zejména svoboda tisku musí plnit svůj úkol strážce demokracie, který je zmiňován jako „hlídací pes demokracie“.

Svoboda projevu a svoboda tisku momentálně prochází bouřlivým obdobím, které lze přičítat zejména aktuálnímu světovému dění. Toto téma obsahuje poslední kapitola, ve které byla mj. popsána problematika dezinformací na internetu.

Svoboda projevu je podmínka pro přetrvání demokracie. Hodnotu této svobody si člověk často uvědomí, až když se vytratí.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-367-x.

BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, meze, garance*. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-42-4.

BUREŠ, Jan. *Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4283-0.

DOLEŽÍLEK, Jiří. *Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti*. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. Judikatura (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-074-6.

FILIP, Jan. Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva. Dotisk 2. vyd. 2001 (Masarykova univerzita). Brno: Václav Klemm, 2011, s. 94-95. ISBN 978-80-90408-37-1.

HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. 1. vyd. Praha: Orac, 2004, s. 19. ISBN 80-86199-94-0.

CHALOUPKOVÁ, Helena. *Mediální právo: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-725-5.

JÄGER, Petr a Pavel MOLEK. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0.

KOBER, Jan, Jan WERNER, Vojen GÜTTLER, et al. *Svoboda projevu?: současné otázky nad jejím omezováním*. Brno: Doplněk, 2021. Společensko-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-345-9.

MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995. ISBN 80-85903-01-6.

MORAVEC, Ondřej. *Mediální právo v informační společnosti*. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-52-6.

ODEHNALOVÁ, Jana. *Ochrana lidských práv v ústavním a evropském kontextu*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2016. ISBN 978-80-87956-45-8.

PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. dopl. a podst. rozš. vyd. Praha: Linde, 1998, s. 277-281. *Zákony s poznámkami* (Linde). ISBN 80-7201-110-3.

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Lidskoprávní mechanismy na úrovni EU a otázky související*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-623-8.

TOMÁŠEK, Michal, Vladimír TÝČ, Jiří MALENOVSKÝ, et al. *Právo Evropské unie*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-184-7.

Internetové zdroje

CEBRE: [online]. Dostupné z: <https://cebre.cz/aktuality/slyseni-k-evropskemu-zakonu-o-svobode-medii>

Co jsou hybridní hrozby - Centrum proti hybridním hrozbám. *Úvodní strana - Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Copyright © 2023 Ministerstvo vnitra České republiky. Všechna práva vyhrazena. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/co-jsou-hybridni-hrozby.aspx>

Dezinformace - E-Bezpečí. *Projekt E-bezpečí - E-Bezpečí* [online]. Dostupné z: <https://e-bezpeci.cz/index.php/component/tags/tag/dezinformace>

Dezinformace spojené s válkou na Ukrajině - E-Bezpečí. *Projekt E-bezpečí - E-Bezpečí* [online]. Dostupné z: <https://e-bezpeci.cz/index.php/70-projekt-fake-news/2518-dezinformace-spojene-s-vaalkou-na-ukrajine>

Evropský zákon o svobodě médií podporujeme, ale musí doznat změn, aby odpovídal svému původnímu záměru, říkají čeští vydavatelé | Pro média | Asociace online vydavatelů. *Asociace online vydavatelů* [online]. Dostupné z: <https://www.asociaceonlinevydavatelu.cz/media/evropsky-zakon-o-svobode-medii-podporujeme-ale-musi-doznat-zmen-aby-odpovidal-svemu-puvodnimu-zameru-rikaji-cesti-vydavatele.html>

George Washington citát: Je-li ztracena svoboda projevu, tak hloupi a mlčící mohou být ... | Citáty slavných osobností. *Citáty slavných osobností: Největší sbírka citátů, myšlenek a aforismů* [online]. Dostupné z: <https://citaty.net/citaty/2060683-george-washington-je-li-ztracena-svoboda-projevu-tak-hloupi-a-mlcici/>

Historický vývoj svobody projevu — ONLINE KNIHOVNA Strážné věže. [online]. Copyright ©. Dostupné z: <https://wol.jw.org/cs/wol/d/r29/lp-b/101996521>

HUDOC - European Court of Human Rights [online]. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D%7D>

Charta 77 - Aktuálně.cz. *Aktuálně - Aktuálně.cz* [online]. Copyright ©. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/domaci/charta-77/r~4b2dd114fe5611e6bc17002590604f2e/>
kolportáž - ABZ.cz: slovník cizích slov. *ABZ.cz: slovník cizích slov - online hledání* [online]. Copyright © Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kolportaz>
NALUS: Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu České republiky [online]. Copyright © 2006 AutoCont CZ, a.s. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>

Opuštěná média. Co se mohou dnešní novináři naučit od těch z roku 1968? - Matěj Stropnický. *Matěj Stropnický* - [online]. Copyright © 2008. Dostupné z: <https://matejstropnicky.cz/texty/opustena-media-co-se-mohou-dnesni-novinari-naucit-od-tech-z-roku-1968>

Postavení a pravomoci | Ústavní soud. *Ústavní soud České republiky - oficiální webové stránky* [online]. Copyright © Ústavní soud, Joštova 8, Brno, Česká republika. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/postaveni-a-pravomoci>

Rada prosazuje další opatření na ochranu novinářů a pracovníků sdělovacích prostředků - Consilium. *Home - Consilium* [online]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2022/06/21/council-pushes-for-further-actions-to-protect-journalists-and-media-professionals/>

Unie chystá vlastní ‚mediální zákon‘. Dotkne se veřejnoprávních médií v Česku | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/medialni-zakon-vera-jourova-poplatky-verejnopravni-media_2208081206_ban

Ústavní pořádek České republiky: Listina základních práv a svobod. *Testovací server CDV* [online]. Dostupné z: <https://turbo.cdv.tul.cz/mod/book/view.php?id=5960&chapterid=6173>

Všeobecná deklarace lidských práv. *Amnesty International Česká republika* [online]. Copyright © Amnesty International Česká republika. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/hnuti/zakladni-dokumenty-k-lidskym-pravum/vseobecna-deklarace-lidskych-prav>

Zákony pro lidi - Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění. *Zákony pro lidi - Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/>